Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабрийн 21-нээ гарана | № 142 (16065) | 1982 оной июнийн 19, суббота | Сэн 3 мүнгэн

ГАБШАГАЙ АЖАЛААР ХАРЮУСАЯ!

Республикымнай ажалшад бүхы совет арадтайгаа хамта манай партиин Центральна Комитедэй майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, тус Пленум дээрэ нүхэр Л. И. Брежневэй хэһэн элидхэлые, мүн СССР-эй Эдеэ хоолой программые үнэн зүрхэнһөө һайшаажа, тэдэниие бэелүүлхын тула эдэбхитэйгээр ажаллаха байһан тухайгаа мэдүүлнэ гээд КПСС-эй обкомой һаяхан үнгэрһэн пленум онсолон тэмдэглэбэ. Пленум дээрэ партиин обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Модогоевой хэһэн элидхэл зүбшөн хэлсэгдэжэ, энэ асари ехэ түсэбүүдые бэелүүлхэ талаар республикын партийна организацинуд, совет, ажахын болон ниитын эмхинүүдэй, хүн бүхэнэй зорилгонууд тодорхойлогдожо, шиидхэбэри болон баталан абтаба.

Манай партиин соносхоһон Эдеэ хоолой программа бүхы арад зоной аша түһые хараална, тиимэ һэн тула тэрэниие бэелүүлэ хадаа арадай ажахын бүхы һалбаринуудта ажаллажа байгаа хүн зоной нэрэ хүндын хэрэг, харюусалга ехэтэ зорилго болоно гээд партиин обкомой пленумдэ хабаадагшад тэмдэглээ. Харааладаһан түсэбүүд нилээд орёо, хүшэр хүндэшые һаа, эли тодо, бодото ажабайдалда бэелүүлэгдэмээр, энэ түүхэтэ программые хүсэндэнь хүргэхэдөө, бидэнэр үшөө нэгэ толоотомо илалта түйлахабди. Эхэ ороиоо бүри хүсэтэй шадалтай, ажаһуудалаа бүри баяи дэлгэр болгохобди гэжэ мэдэрнэбди.

Хүгжэлтэ түгэс социализмын үе сагай аграрна политикын гол шэгшэлнүүд КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленум дээрэ баталагдажа, тэдэниие бэелүүлгэ мүнөө үсын шэнэ зорилгонуудай найдамтай үндэһэ һуури боложо үгэһэн байха юм. Энэ богонихон сагай туршада республикымнай худөө ажахын хүгжэлтэдэ 1,4 миллиард түхэриг зөөри һомологдоһон, колхоз совхозууднай эльшэ хүсөөр, машина техниказэр зэбсэгжэһэн байха юм. Газар тариалангай, мал ажалай хүдэлмэри оньһожоруулха талаар эрид дабшалга хэгдээ. Минеральна үтэгжүүлгэ арба дахин ехээр үгтэдэг болоо, 115 мянган гектар газар үйлэдбэридэ оруулагдаа, мал ажалай комплекснүүд, шубуунай фабриканууд ашаглалгада үгтэнхэй, эдеэ хоол бүйлуулдаг шэнэ предприятинууд хүдэлдэг болоо.

Һүүлшын арбан жэлэй туршада республикымнай худөө нютагуудта баригдаһан 1,3 миллион дүрбэлжэн метр гэр байра, 33,9 мянган үхибүүдэй һураха һургуулинууд, 11,5 мянган хүнэй һуудалтай соёлой байшангууд болон клубууд, һургуулиин наһа гүйсөөдүй 7,1 мянган хүүгэдэй байранууд тосхон һуринуудые болбосон түхэлтэй болгоо, ажалшадай социально-соёлой эрилтэ хэрэглэмжые ханга лгада горитой нэмэлтэ болоо.

Олон жэлдэ ган гасуурай болоошье һаань, республикын худөө ажахын продукцинин хэмжээн бүхы дээрээ 1,3 дахин ургаа, мяха үйлэдбэрилгэ—48, һу—30 процентээр, нооһо—1,5 дахин, үндэгэ—1,7 дахин ехэ болоо.

Гэбэшье худөө ажахын хүгжэлтын зарим шухала шэглэлнүүдтэ, илангаяа газар тариалаһ эрхилхэ, тэжээл үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ олон дутагдалнууд бии байһаар гээд пленум тэмдэглээ.

Бии байгаа арга боломжонуудаа бүрин дүүрэнээр ашаглажа, ороһо тарыа, хартаабха, овощ ехээр үргуулхын, мал ажалаа еерынгөө тэжээлээр хангахын орендо түһалажа абаха бэзэбди гэжэ найдадаг, холын хизаар нютагуудһаа тэжээл худалдажа абадаг хүтэлбэрилэгшэд эрид шүүмжэлэлдэ ороһон байха юм.

Олон жэлэй туршада худөө ажатын үйлэдбэриин ашаг үрэнь үргангүй, олон колхозууд, совхозуудай мал ажалай продукцинин өөрынь сэн хэмгүй ехээр дүүлэнэ. Мал ажалай гол һалбаринуудта үйлэдбэри онһожоруулга хангалтагүй байһаар. Зарим колхозууд, совхозуудта экономическа худэлмээндэ анхарал хандуулдаггүй үшарһаа нилтын зөөри хэмһээ үлүүгээр гаргашалха, хүүрмаг тоосоонуудые үгэхэ үшарнууд үзэгдэнэ гэжэ пленумдэ хабаадагшад ажагларта хэбэ.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые үсадхажа, республикын Министрнүүдэй Совет, Худөө ажахын министерство, КПСС-эй горкомууд болон райкомууд, районно Советүүдэй гүйсэдкомууд, эхин партийна организациннууд газар тариалангай, мал ажалай продукци ехээр үйлэрбэрилхэ арга боломжонуудые бүрин дүүрэнээр ашаглаха, ажалай болон гүрэн түрын журам сахиха, социалис зөөрние хамгаллха асуудалнуудта саг үргэлжэлэн анхарал хандуулха үялгатай. Эдеэ хоолой нөөсэнүүдые арьбадхаха хэрэгтэ хамһэбэрнич ажахынууд горитой нүлөө үзүүлхэ аргатай.

Худөөгэй һуурин тосхонуудта социальна соёлой барилганууд үргэнөөр ябуулагдаха гээд партиин ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд дотор хэлэгдэнхэй. Эндэ хүдөөдэ барилга эрхилдэг нэгэдэлнүүд, трестнүүд, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд гаһа түсэбэй дүүргэлтые анхарха бэшэ, харин худөө нютагай болбосон байдал ханглалые хичаха болоно.

Партиин ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, нүхэр Л. И. Брежневэй элидхэл дотор үгтэһэн гүнзэгы тобшополнүүдые болон заабаринүүдые эли тодорхойгоор хүн бүхэнэй тайлбарилха, улаасхоронгын байдалай мүнөө үеын онсо шинжые ойлгуулха. Эдеэ хоолой программые мүнөө желһээ бэелүүлжэ эхилхын түлөө ажалша коллектив бүхэндэ эмхидхэлэй худэлмэри эдэбхижүүлхэ, байгша оной болон бүхы табан жэлэй түсэб болоч даабаринуудые бэелүүлхын түлөө социалис мүрысөө эмхидхэхэ гээшэ партийна, совет, профсоюзай болон комсомолой организацинуудай үялга мүн.

Түсэблэлгыч. ажахын органууд республикын 1990 он хүрэтэрхи үеын Эдеэ хоолой программые богочи болзор соо зохёохо, колхозууд болон совхозуудта худөө ажахын продукци үйлэдбэрилгые хүгжөөлгын комплексно түсэбүүд табигдаха юм. Эдеэ хоолой программа зохёоходоо, капитальна һомолголгоо бүсад нөөсэнүүдээ нен түрүүн газар тариалангай, тэжээл бэлэдхэлгын баазые хүгжөөхэ хэрэгтэ, ороһо тарыа, хартаабха, овощ, тэжээлэй бүхы зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ, мелиорацинин худэлмэрине үргэдхэлгэдэ, колхозууд, совхозуудые техническэ болон агрохимическэ талаар хангалгые һайкаруулгада, үрэһэ хүрэнгэ, тэжээл хадагалха байрачуудые барилгада, хүрһэ нуралгаһаа һэргылдэг техниказэр колхозууд, совхозуудые хангалгада элсүүлхэ шухала гээд пленум тодорхойлоо.

Мал ажалда бии байгаа байрануудые шэнэлэн һэльбэлгэдэ, комплексноор оньһожоруулгада, мал шахаха талмайнуудые барилгада, шубуунай фабрикануудай, мал ажалай комплекснуудай хүсэ шадалые хүсэдөөр ашаглаха хэмжээ ябуулгануудта гол анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Гэр байра, социально-соёлой барилгын хэмжээн нилээд үргэдхэгдэхөөр харааладана, байгша табан жэлдэ гэр байра, шэнэ һургуулинуудые, һургуулиин наһа гүйсөөдүй хүүгэдэй байрануудые, соёлой байшангууд болон клубүүдые оложо бариха, энэ хэрэгтэ барилгын подрядна эмхинүүдые, шефтээ абаһан коллективүүдые хабаадуулха шухала.

Партийна, совет органууд, ажахынуудай, бэлэдхэлгын болон бүйлуулгын предприятинуудай болон эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд худөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүхын, худөө ажахыда бии байгаа бүхы арга боломжонуудые бүрин дүүрэнээр хэрэглэхын түлөө сролдохо болоно.

Түсэб дүүргэлтын, ажалай болон үйлэдбэриин журам бэхижүүлхэ, алмалта арьбалалтые шангадхаха талаар бүхы хэмжээнүүд абтаха ёһотой. Һайн үүлтэрэй мал үсхэбэрилхэ зорилго табигдана. Үүсэлгэхэ малай, һүнэй, нооһоной, хартаабхын, овощой шанарые дээшэлүүлхэ, зөөхэ, хадагалха, бүйлуулха худэлмэриин эмхидхэлые һайжаруулха гээд, албан зургаануудай үялгалагдаа.

Ойрын 2—3 жэлэй туршада хамһабариин ажахынуудые байгуулха, 1985 ондо тэдэндэ 3,1 мянган тонно хартаабха, 2 мянган тонно овощ, 1,6 мянган тонно мяха, 2,5 мянган тонно һү болон тэжээл үйлэдбэрилхэ, хүбиин ажахынуудта али болохо туһаламжа үзүүлхэ, тэжээл бэлэдхэлгэдэнь түсхай сабшалан таһалжа үгэхэ гэхэшэлэн хэмжээнүүдые хараалха гээд шиидхэгдээ.

Байгаалиин, сагай үларилай эрид хүбилалтануудые харааһаа абажа, республикын партийна организацинууд, совет болон худөө ажахын органууд, эрдэм шэнжэлэгын эмхи зургаанууд, колхозууд, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд 2 — 3 жэлэй туршада газар тариалангай зональна системэнүүдые, эрдэм шэнжэлэлгээр туршагдаһан севооборотуудые нэбтэрүүлхэ, үһалагдадаг газарай арга боломжонуудые дүүрэнээр хэрэглэхэ, поли бүхэнэй агротехникые нарижуулха эрилтэ табигдана.

Трактор, комбайнуудые, тэжээл бүйлуулдаг электрын болон дулаанай агрегадуудые, газар үһалдаг техникые заһабарилгын баазые Госкомсельхозтехникын предприятинууд үргэдхэхэ болоно, энэ шухала асуудалнуудые шиидхэлгээр түс албан зургаанай районуудтаһи нэгэдэлнүүд, заһабарилгын, техническэ хангалгын шанар дээшэлүүлэгдэхэ ёһотой.

Минеральна үтэгжүүлгэ үрэ ехэтэйгээр ашаглалгые «Бурятсельхозхимия» нэгэдэл хангаха үялгатай, байгша табан жэлэй туршада бүхы районуудта агрохимическэ албанние байгуулха шухала.

Худөө нютагай социальна хүгжэлтэдэ, худөөгэй хүн зоной ажаһуудалые һайжаруулгада саашадаашье саг үргэлжэн анхарал хандуулагдаха, бүусын түхэлтэй, болбосон байдалтай горнууд, хүүгэдэй эмхи зургаанууд, клубууд, библиотекэнүүд бариглаха, харгы замууд, коммунальна хэрэглэмжэ хангалга һайжарха ёһотой.

Худөөгэй барилгада индустриальна онол арганүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ, «Бурятцелинстрой», «Бурятмежколхозстрой» нэгэдэлнүүд гэр байра бодхоохо хүсэ шадалаа үргэдхэхэ болоно.

Ган гасуурай эрхэ байдалда үндэр ургаса үгэхэ ороһо тарыанай болон тэжээлэй үргамалнуудай шэнэ сортнуудые бии болгохо, мал ажалда түргэнөөр үндэр ашаг үрэ үгэхэ технологи тааралдуулан хэрэглэхэ, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, ажахы-эрхилэгые нарижуулха асуудалнуудта худөө ажахын эрдэмтэд харюу үгэхэ ёһотой гээд пленум дээрэ тэмдэглэгдээ.

Худөө ажахын предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй болон мэргэжэлтэдэй кадриүүдые шэлэжэ, зүбөөр таарүулан табиха, тэдэниие ажал худэлмэрдэнь тогтонижоруулха, гээгдэлдэ ороһон ажахынүүдта найдамтай, ажал хэрэг һайн мэдэхэ мэргэжэлтэдые хүтэлбэрилэгшэдөөр томилхо, кадриүүдые шэнэ, түрүү дүршэлдэ һүргэха гээшэ мүнөөдэрэй эрилтэ болонхой. Залуушүүлда мэргэжэлээ зүбөөр шэлэн олгуулха ойлгуулламжын худэлмэрие үргэнөөр ябуулха, һүргуулиид дүүргээд, түрэл нютагтаа худэлхэ дураташшуулда ажалай, ажабайдалай зохид эрхэ байдал зохёохо гээшэ пастийна организацинуудай ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй үялга мүн болоно.

Иимэ үргэн хараата түсэб, программа бэелүүлгые худэлгэй эхин партийна организацинууд эмхидхэн хүтэлбэрилхэ үялгатай. Шэнэ эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, тэдэнэр худэлмэриингөө онол арганүүдые нарижуулха, үйлэдбэри дээрэ коммунистын түрүү үргэ хангаха, бригада, фермэ, цех болон үйлэдбэриин участок бүхэндэ үзэл сурталай политическэ хүмүүжүүлгын худэлмэри улам һайнаар эмхидхэхэ, Эдеэ хоолой программые бэелүүлхын түлөө үргэн дэлисэтэй мүрысөө эмхидхэхэ юм гээд партиин обкомой пленум тэмдэглээ.

Нютагай Соведүүд, профсоюзай болон комсомолой организацинууд, арадай хиналтын эмхинүүд Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ хото худөөгэй ажалшадай хүсэ шадал элсүүлхэ, үргэн социалис мүрысөө эмхидхэхэ, ажалай журам бэхижүүлгын түлөө тэмсэхэ, алмалта арьбалалтын түлөө, ажалшадта ёһотой зохид соёлой-ажаһуудалай эрхэ байдал зохёохын түлөө тэмсэхэ бэзэ гэжэ этигэжэ байһаная пленумдэ хабаадагшад мэдүүлээ.

Республикын ажалшадай баатарлиг ажалые, партиин зохёон баталһан Эдеэ хоолой программые бэелүүлхын түлөө тэмсэлые уран хүрсаар, тодо һонороор мэдээсэхэ, шэнэ иилалтануудта зоригжүүлха гээшэ үзэл сурталшадай, соёлшодой, хэблэлэй, телевиденин болон радиогой ажалтанай нангин үялга мүн гээшэ гэжэ тодорхойлогдоо.

Буряад ороной коммунистнууд болон бүхы ажалшадай, КПСС-эй XXVI съездын, партиин ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй, тус Пленум дээрэ нүхэр Л. И. Брежневэй хэһэн элидхэл соохи дурадхалнууд болон тобшополнүүдые бэелүүлэн, худэлмэриингөө ашаг үрэ, шанар саашадань бүри дээшэлүүлжэ, 1982 оной болон арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые бүхы дээрэнь амжалтатайгаар бэелүүлхын түлөө бүхы хүсэл оролдоггоёо гаргажа, СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор үгтаха гэһэн гүнзэгы этигэлээ партиин обкомой пленум мэдүүлээ.

ТАСС шэнэһонин

БОЛГАР АРАДАЙ АГУУЕХЭ ХҮБҮҮН

Болгариин агууехэ хүбүүн, дүлэтэ коммунист, дэлхэйн коммунис ба худэлмэришэнэй худэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, манай ороной ехэ болон үнэн нүхэр Георгий Димитровэй түрэһөөр 100 жэлэй ой хадаа революционно календарьта алдарта һайндлэр болоно. Ахэ дүү болгар арадтай, социалис ханиа нэгэдэлтэ бүсад орониудай арадуудтай, түүү үзэлтэй бүхы хүн түрэлтэнтэй хамта совет арад тэрэниие һайндэрлэнэ байна. Москвагай олониитын түлөөлэгшэдэй суглаан июнийн 17-до болобо.

Нүхэд В. В. Гришин, А. Я. Пельше, П. Н. Демичев, К. В. Русаков болон бүсад түсхай түшаалтай президиумдэ һуугаа. БКП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, НРБ-гэй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Т. Божинов түрүүтэй Болгариин Компартиин делегаци эндэ байлсаба.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. В. Русаков «Георгий Димитров—эб найрамдалай ба социализмын түлөө элитэ ехэ тэмсэлшэ» гэһэн элидхэл хэбэ. Удаань Т. Божинов үгэ хэлээ. Үнэн сэхэ дениеч Георгий Димитровэй үхаан болдол, ажал хэрэгүүд гансал түүхэдэ бэшэ, харин мүнөө үедэ хабаатай байна гээжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Эб найрамдалай ба социализмын суртал һүргаалнуудай түлөө тэрэ бүхы наһан соогоо тэмсэһэн байна.

(ТАСС).

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй

У К А З

«РСФСР-эй ЭДЕЭ ХООЛОЙ ИНДУСТРИИН ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ БИИ БОЛГОХО ТУХАЙ

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиум ниигэжэ тогтообо:

1. «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ биш болгохо.

2. «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ тухай дүрим ба «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн энгэртээ зүүхэ тэмдэгэй тухай дүрсые батална.

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.
РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1982 оной июнийн 17.

«РСФСР-эй ЭДЕЭ ХООЛОЙ ИНДУСТРИИН ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ТУХАЙ ДҮРИМ

1. Эдеэ хоолой индустриин талаар ехэ габьяатай, түсэбүүд болон социалис үллагануудые дүүргэхэ, эдеэ хоолой продукциин шанарые һайжаруулха ба ассортиментыень үргэдхэхэ, техникэ болон арга технологиниень нариицуулан һайжаруулха, хүсэнүүд болон материальна нөөсэнүүдые бодомжотой зүбөөр хэрэглэхэ, ажалай бүтээсые, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар онсо шалгарһан, эрдэм, техниин хүгжэлтэ, дэбжэлтэдэ, түгэс мэргэжэлтэй хүдэлмэрилэгшэдые болдэлгэдэ горитой хубитаса оруулһан, эдеэ хоолой һалбаринуудта 15-һаа бага бэшэ болзор соо хүдэлжэ байһан эдеэ хоролой, мяханай, һүнэй болон архи үйлэдбэрилгын промышленностиин предприятинуудай, нэгэдэлнүүдэй, эмхи зургаануудай болон организацинуудай, эд хэрэглэгшэдэй кооперацинин мэргэжэл түгэс хүдэлмэришэдтэ, инженерно-техническэ болон наүчна хүдэлмэрилэгшэдтэ «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдохо.

2. СССР-эй болон РСФСР-эй Эдеэ хоолой, Мяханай ба һүнэй промышленностиин министерствэнүүдэй, эдеэ хоолой зүйлшүүдые үйлэдбэридэг предприятинуудые мэдэлдээ байлгадаг СССР-эй ба РСФСР-эй бүсад министерствэнүүдэй болон албан зургаануудай, автономито республикануудай Верховно Советүүдэй Президиумүүдэй зууршалгаар РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй гүйсэдхэхэ комитет үмэнэ зууршалга хэдэг.

Арадай депутадуудай районно, городской, окружной Советэй болон тэрэнэй гүйсэдхэхэ комитет мүн лэ зууршалга хэжэ шадаха.

Арадай депутадуудай районно, городской, окружной Советэй гүйсэдхэхэ комитет хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай зууршалга арадай депутадуудай хизаарай, областной, Московско болон Ленинградска городской Советэй гүйсэдхэхэ комитедтэ, автономито республикын Министрнүүдэй Советдэ эльгээхэ ёһотой.

Арадай депутадуудай хизаарай, областной, Московско, Ленинградска городской Советэй гүйсэдхэхэ комитет хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай зууршалга зохихо министерствэдэ, албан зургаанда эльгээхэ болоно.

Автономито республикын Министрнүүдэй Совет хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай дурадхал Автономито республикын Верховно Советэй Президиумдэ оруулдаг.

4. «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргын олгогдоһон хүнүүдтэ РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй грамота ба тогтоогдоһон дурсэ түхэлтэй «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн энгэртээ зүүхэ тэмдэг барюугдаха.

5. «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн тэмдэг энгэрэй баруун талада зүүгдэхэ.

6. РСФСР-эй Верховно Советэй Президиум дэ «РСФСР-эй эдеэ хоолой индустриин габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргыень болюулжа шадаха.

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

ГЕОРГИЙ ДИМИТРОВ БА МҮНӨӨ ҮЕ САГ

Конференци хүдэлмэреэ дүүргэбэ

СОФИ (ТАСС). «Георгий Димитровэй хэрэг ба манай үе саг» гэһэн темээр улаасхоронгын теоретическэ гурбан үдэрэй конференци эндэ хүдэлмэреэ дүүргэбэ. Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай, социал-демократическа партинуудай, национально-сулөөрэлгын хүдэлөөнүүдэй, улаасхоорондын эмхинүүдэй 140 шахуу делегаци конференцинин хүдэлмэридэ хабаадаһан байна.

КПСС-эй делегацине толгойлогшо—КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Б. Н. Пономарев «Георгий Димитров ба мүнөө үе саг» гэһэн элидхэл хэбэ.

Г. Димитров болон тэрэнэй революционно ажал ябуулгын бүхы дэлхэй дээрэ гүнзэгы ехэ нэрэ хүндэтэй байһыень эндэ боложо үнгэрһэн улаасхоорондын теоретическэ конференци элирхэйэн гэршэлбэ гэжэ БКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, НРБ-гэй Гүрэнэй Советэй Түрүүлэгшэ Т. Живков түгэсхэлэй үгэ соогоо тэмдэглээ. Иимэ үндэр сэгнэлтэ байһыень эндэ боложо үнгэрһэн улаасхоорондын теоретическэ конференци элирхэйэн гэршэлбэ гэжэ БКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, НРБ-гэй Гүрэнэй Советэй Түрүүлэгшэ Т. Живков түгэсхэлэй үгэ соогоо тэмдэглээ. Иимэ үндэр сэгнэлтэ байһыень эндэ боложо үнгэрһэн улаасхоорондын конференцидэ хабаадагшадта зорюулжа, БКП-гэй ЦК уулзалга эмхидхэбэ. Т. Живков, БКП-гэй ба НРБ-гэй бусад хүтэлбэрилэгшэд, Г. Димитровэй соратнигууд, революционно тэмсэлэй ветеранууд тэрээндэ хабаадаһан байна.

МЕДИГҮҮДЭЙ ҺАЙНДЭР

Хүн зоиие медицинскэ талаарнь һайнаар ханигаа, СССР-эй 60 жэлэй ойе үгтаха зорилготойгоор совет медигүүд мэргэжэлтэ һайндэрөө тэмдэглэжэ байна.

Медицинын хүдэлмэрилэгшын үдэртэ зорюулагдаһан баярай суглаан июнийн 17-до Москвада, ССР Союзай Ехэ театр соо болобо.

СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо И. В. Архипов, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо В. Н. Макеев, КПСС-эй ЦК-гай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд, министерствэнүүд болой албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд, врачнууд, олониитын түлөөлэгшэд суглаанай президиумдэ һуугаа.

СССР-эй элүүрые хамгаалгын министр С. П. Буренков элидхэл хэбэ, Совет үнүүдэй элүүрые хамгаалгые хүдэлмэрилэгшэд зорюулагдаһан тэрэ тогтожо хэлэһэн байна.

(ТАСС).

АМЖАЛТА ХҮН БҮХЭНһӨӨ ДУЛДЫДАДАГ

ТАМБОВ. (ТАСС). Тамбовско областиин худөөгэй ажалшад энэ жэлдэ ехэ зорилгонуудые бэелүүлхэ байна. Партиин обкомой пленум боложо, худэлмэрээ лажа ашаг үрэ ехэтэйгээр эмхидхэхэб гэһэн асуудалые зүбшөн хэлсэһэн байгаа. КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй дүнгүүд, тэрэнэй шиидхэбэринүүдһөө, нүхэр Л. И. Брежневэй хэһэн элидхэл соохи захяа заабаринуудһаа үндэһэлэн, областиин партийна организацинин бэелүүлхэ зорилгонууд зүбшөн хэлсэгдэбэ.

Арга нөөсэнүүдые хэрэглэгын асуудалнуудта үгэ хэлэгшэд гол анхаралаа хандуулаа. Ушарынь гэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ область дотор газар тариялан болон мал ажалые хүгжөөхэ хэрэг удаарһан, капитальна һомолголгонуудһаа абтадаг ашаг олзо доошолһон байгаа. Энэ табан жэлдэ ороһо тарыа, саахарай свекло, хартаабха, наран сэсэгэй үрэһэ тарижа үргуулгые дээшэлүүлхээр, мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхөөр харааладагдаһа.

Шэнэ ехэ зорилгонууд партиин райкомуудай худэлмэриие улам эдэбхижүүлхэ, худэлмэриин түхэл шэнжые нарижуулха эрилтэ табина. Үйлэдбэриин шухала участогуудта партийна үүрэг нүлөөе дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Колхоз, совхозуудай механизаторнууд оройдоол 43 комбайн бэлэн болгожо гарһаһан байна. Республикын 19 районой 9-ниинь техниказ заһабарилха худэлмэрээ эхилээгүй байһаар. Илангаяа Зэдын, Сэлэнгын районуудай ажахынууд энэ хугасаа соо 8-8 комбайн бэлэн болгоһон нэрэтэй.

Хартаабха хуряадаг комбайнуудые заһабарилха худэлмэри доогуур хэмжээндэ үнгэргэгдэнэ. 15 хоногой туршада бүхыдээ 6 комбайн Бэшүүрэй, Загарайн, Кабанскын районуудта заһабарилагдаһан байна.

Ороһоной комбайнай жатка заһабарилга унжагайрна. Республикын 7 районой колхоз, совхозууд жатка бэлэн болгохо худэлмэрээ оройдоошье ябуулээгүй. Бүхыдөө 2070 жатка заһабарилха түсэбтэй һаа, тэрэнэйнгээ 976-ень июниин 15-най мэдээгээр бэлэн болгоһон байна.

Республикын ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, механизаторнууд энэ харюусалгатай хаһадаа анхаралаа хандуулнагүй гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Иимэһээ эдэ машина техниказээ заһабарилха худэлмэрээ һаяын сагта эршэтэйгээр, һайн шанартайгаар ябуулх түлөө ооолдохо болоно.

Худөө ажахын шэнжээлэл

ХЭМЖЭЭ АБАХААР БОЛОО

Буряадай АССР-эй Статистическэ управлениин мэдээсэһэнэй ёһоор байгша оной июниин 15-най байдалаар республикын колхоз болон совхозуудай ороһо тарыа, тэжээлэй үргамалнуудые, үбһэ ногоо хуряадаг машина, техникын заһабарилгын дүн согсологдобо. Үнгэрһэн арбан табан хоногой туршада ороһоной комбайнуудые заһабарилга оройдоол 3 процентээр нэмээ гэхэ гү, али 69 комбайнаар олошороо. Энэ харюусалгатай худэлмэрээ эмхитэйгээр ябуулһан ажахынууд олон. Тэдэнэй тоодо Хойто-Байгалай район 5 комбайнаа, Хэжэнгын районой совхозууд 130 комбайнтай һаа, тэдэнэйнгээ 125-ыень бэлэн болгоо. Хориин, Баунтын районууд харааһан түсэбтэ даабаринуудаа 85,80 процентдэ хүргэнхэй. Тиихэдэ Загарайн, Прибайкалиин районуудай колхоз, совхозууд ороһонойнгоо комбайнуудые саг соонь заһабарилжа шадаагүй, түсэбөө оройдоол 36,37 процент болгоһон байна. Эдэ районуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй һанаа амархан һуужа байһаниие гайхамаар.

Үбһэ тэжээл бэлэдхэдэг машина, техникэ заһабарилга доогуур хэмжээндэ ябуулагдана. Һара тухай болоод үбһэ хуряалгада хабаадуулагдаха тракторна косилка бэлэн болгохо даабари оройдоол 35 процент хүргэгдөө гэхэ гү, али хахад һарын туршада 6 процентээр ургаһан байна. Ахын, Баунтын, Захааминай, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Прибайкалиин, Хойто-Байгалай районуудай ажахынууд энэ хугасаада нэгэшье трактороа косилка заһабарилаагүй. Мүн хэршэн хададаг косилка бэлэн болгохо түсэб оройдоол 62 процент болобо. Эндэ Прибайкалиин районой 21 косилка, Загарайн, Хяагтын районуудай колхоз, совхозуудай тус тустаа 12 косилка 15 хоногой туршада заһабарилжа бэлэн болгоод байхада, Баргажанай, Яруунын, Захааминай, Хэжэнгын, Хурамхаанай болон бусад районууд энэ ажалаа эхилээшьеегүй байна.

Республикын ажахынууд пресс-подборщигуудаа заһабарилха худэлмэрээ июнь соо ябуулаагүй. Ороһоо таряа сэбэрлэдэг машинануудай заһабарилга мүн лэ унжагайрһан зандаа: 15 хоногой туршада эдэ машинануд оройдоол 1 процент бэлэн болоо.

Силосэй ургамал хуряаха комбайнуудые заһабарилха түсэб 48 процент хүргэгдөө. Июнь һарын түрүүшын хахад соо республикын колхоз, совхозуудай механизаторнууд оройдоол 43 комбайн бэлэн болгожо гарһаһан байна. Республикын 19 районой 9-ниинь техниказ заһабарилха худэлмэрээ эхилээгүй байһаар. Илангаяа Зэдын, Сэлэнгын районуудай ажахынууд энэ хугасаа соо 8-8 комбайн бэлэн болгоһон нэрэтэй.

Хартаабха хуряадаг комбайнуудые заһабарилха худэлмэри доогуур хэмжээндэ үнгэргэгдэнэ. 15 хоногой туршада бүхыдөө 6 комбайн Бэшүүрэй, Загарайн, Кабанскын районуудта заһабарилагдаһан байна.

Ороһоной комбайнай жатка заһабарилга унжагайрна. Республикын 7 районой колхоз, совхозууд жатка бэлэн болгохо худэлмэрээ оройдоошье ябуулээгүй. Бүхыдөө 2070 жатка заһабарилха түсэбтэй һаа, тэрэнэйнгээ 976-ень июниин 15-най мэдээгээр бэлэн болгоһон байна.

Республикын ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, механизаторнууд энэ харюусалгатай хаһадаа анхаралаа хандуулнагүй гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Иимэһээ эдэ машина техниказээ заһабарилха худэлмэрээ һаяын сагта эршэтэйгээр, һайн шанартайгаар ябуулх түлөө ооолдохо болоно.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАА

ЗӨРГӨӨ БӨХИЖҮҮЛХЭ, ХҮМҮҮЖҮҮЛХЭ

Партиин XXVI сьөздын шиидхэбэринүүдые, КПСС-эй ЦК-гай тогтоолнуудые бөелүүлэн, партийна зөргөө бэхижүүлхэ, коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ талаар манай районно партийна организаци ехэ худөлмэри ябуулна. 1976 онһоо хойшо районоймнай партийна организаци мянга гаран гэшүүдөөр олошорһон байна. Мүнөө бүхыдөө 4265 коммунист тоологдоно. Һүүлэй үедэ хэдэн шэнэ партийна эхин организацинууд, парткомууд эмхидхэгдэбэ. Жэшээнь, «Жилгражданстрой», «Спецпроймеханизация» трестнүүдэй парткомууд байгуулагдаа. Орилгын организацинуудта коммунистнуудай олоор худөлдэг болоһониинь һайшаалтай.

Партиин Центральна Комитет үйлэдбэриин гол участогуудта партийна нүлөө һайжаруулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулна. Районоймнай арадай ажахын гол һалбаринуудта бүхы коммунистнуудаймнай 77,3 процентнь ажаллана. Илангяа дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдөөр коммунистнарые табихые оролдонобди. Мастер болон бригадирнар худэлмэришэдтэй дүтэ холбоотой, тэдэнэртэй саг үргэлжэ уулзажа, хөөрэлдэжэ байдаг шуу. Тиимэһээ тэдэнэр ажалша коллективүүдэй гэшүүдтэ партийна нүлөө ашаүрэ ехэтэйгээр үзүүлнэ ха юм. Районой промышленность, транспорт болон барилга дээрэ ажалладаг мастернуудай дүрбэдэхи хүн бүхэниинь коммунист. Мяхэ-консервын, нефрин сэмбын, мебельно-модо болбосоруулгын комбинадуудта мастөр болон бригадирнуудаар олон коммунистнар худэлнэ.

Районно партийна организаци зөргөө гол түлэб залуушуулаар нэмээнэ. Мүнөө районо дотор гуша нэһа хүсөөгүй 673 коммунист тоологдодог. Районой партийна эхин организацинууд залуушуулые шэлэн абахадаа, тэдэнние урид бүхы талаһаань нариндаар шалгажа үзэдэг байха юм. Мүн баһа ажалша коллективэйнгээ байдал харааданаа абадаг. Эндэ үйлэдбэриин ямар гол участогууд дээрэ ямар мэргэжэлтэдэй дунда коммунистнууд дуталданаб гэжэ харана. Бэе харуулжа шадаһан, ажалша бэрхэ залуушуул партида абтана. Һүүлэй хэдэн жэл соо районно партийна организацимнай нилээд ургажа, ёһотойл бэрхэ коммунистнуудаар нэмэнэ. Тэдэнэй дунда Зэудинскын хилээмэнэй комбинадай худэлмэрилэгшэ, Буряадай АССР-эй депутат Э. К. Хороших, гэр барилгын комбинадай штукатур-малярнуудай звеное даагша, Буряадай АССР-эй депутат Г. П. Баталова гэгшэд ороно.

Районой партийна организацинуудай партиин гэшүүндэ кандидадуудые шэлэн абаха, тэдэнние хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулна. Кандидадуудай эрдэм һүргуули нилээд дээшэлээ. Тэдэнэй дунда зөргын нааһан 21—30 болоно. Диилэнхи олонииньдунда зөргөөр 6—7 жэлдэ ажаллажа, нилээд дүй дүршэлтэй болоһон, бэеэ харуулһан зонууд. Партиин гэшүүндэ кандидадуудай олохон хүниинь комсомолой зууршалгаар абтаһан байна.

Залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ талаар манай райкомдо тусхай гурим байгуулагданхей. Залуу, эдэбхитэй хүбүүд, басагадые комсомолой организацида худэлхыень эльгээнэбди. Энэ хөдөө залуушуулай политическэ талаар хэр бэлэдхэлтэй, хүнүүдые хэр зөргэ ударидажа шадаха байһыень элирүүлхэ һайн шалгалга гэжэ тоолонобди. Тиихэдэ КПСС-эй райкомой дөргэдэ залуу коммунистнуудай һургуули нээгдэнхэй. Тус һургуули һөөд бүхэндэ хэшээлнүүдые үнгэргэжэ, партиин Устав, Программа болон КПСС-эй ЦК-гай тогтоолнуудые, партиин гадаадын болон дотоодын политика шудалдаг гохо шухала». Тиимэһээ манай партиин райком партийна суглаа бэлдэхэ, үнгэргэхэ хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулна. Партийна суглаан бүхэнние эмхидхэлэй партийна таһаг тон наринаар хаража, шэнжэлжэ байдаг. Мүн энэ асуудал партийна организацинуудай семинарнууд дээрэ хэлсэгдэжэ байдаг.

Үнгэрһэн жэлдэ район дотор үнгэргэгдэһэн суглаануудай дүнгүүд партийна эхин организацинууд суглаануудые һайнаар, эмхи гуримтаигаар үнгэргэнэ гэжэ харуулна. Недондо үнгэргэгдэһэн партийна суглаануудай хахадынь нээмэл бөйгаа. Іэдээн дээрэ олон партийна бэшэ хүнүүд үгэ хэлэжэ, партийна организацииң ажал ябуулга тухай өөһэдынгөө һанамжа, дурадхал хэлэһэн, шүүмжэлһэншье байха юм. Суглаанууд дээрэ коммунистнууд хэһэн ажал, худэлмэри тухайгаа тоосодог байна. Энэ гурим партиин гэшүүдые журамшуулна, харюусалгыень дээшэлүүлнэ. Партийна суглаан бүхэн урда суглаан дээрэ абтаһан шиидхэбэринүүдэй хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай мэдээсэлһээ эхилнэ. «Бурятбыттрикотаж» нэгэдэлдэ, «Бурятколхозпроект» институдта, 18-дахи, 35-дахи һургуулинуудта, мүн бэшэшье партийна организацинуудта суглаануд һайнаар, коммунистнуудай эдэбхитэйгээр шиидхэлсэхэдээ, коммунист бүхэн өөрынгөө бэелүүлхэ үүлгэ гүнзэгыгөөр мэдэрнэ, ойлгоно бшуу.

Партийна зөргөө олошоруулха, коммунистнуудай түрүү зөргэдэ ябаха үүргэ дээшэлүүлхэ асуудалнуудаар олон суглаануд үнгэргэгдөө. «Коммунист, шинии КПСС-эй XXVI сьөздын шиидхэбэринүүдые бөелүүлхэ хэрэгтэ оруулаан хубита» гэһэн асуудалаар суглаан мяха-консервын комбинадта болоһон байна. Иимэрхүү, коммунист бүхэндэ сэхэ хабаатай суглаануудай хүмүүжүүлхэ үүргэ тон ехэ.

Тэрэшэлэн партиин гэшүүдые хүмүүжүүлхэ арга гэхэдэ—партийна даалгабарынь болоно. Бүхы коммунистнуудай олонхинь саг үргэлжын даабаритай, бэшэндэнь саг зуурын даалгабари үгтэнэ. Коммунистнууд партийна суглаан болон партком, партбюрооной заседани дээрэ дүүргэһэн худэлмэри тухайгаа тоосоно. Энэ гурим манай райондо заншалта болоһохой. 34-дэхи мостоотрядай, республиканска больницын, «Жилгражданстрестын» партийна организацинуудта коммунистнуудай тоосоон һайнаар табигданхай.

Гэбэшье районой бүхы партийна организацинуудта энэ асуудалда ёһото анхарал хандуулна гэхын аргагүй. Олон ушарта коммунистнуудта даалгабари саарһан дээрэ үгтөөд, тэрэнэй дүүргэлтэ хинагданагүй. Зарим коммунистнуудай ямар даалгабаритайгаашье мэдэзгүй ябаха ушар бии.

КПСС-эй райком Науканүудай академиин Буряадай филиалтай хамта «Залуу коммунист партийна организацида» гэһэн асуудалаар социологическа шэнжэлгэ үнгэргэһэн байна. Энээн соо партийна даалгабаринууд тухай үгтэһэн асуудалнуудта харюусахадаа, залуу коммунистнууд хүн бүхэнэй арга боломжо хараада абажа үгэхые дурадхаа. Энэ тон зүб.

Коммунистнуудые түрүү үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлэх хэрэгтэ партийна һуралсал ехэ үүргэ дүүргэнэ. Иимэ һуралсал бүхы партийна организацинуудта эмхидхэгдэнхэй. Коммунистнууд эдэ хэшээлнүүдэтэ ябажа, эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлнэ. Партийна һуралсал олонхи предприяти, эмхи зуураннуудта һайнаар, эмхитэйгээр үнгэргэгдэнэ. Гэбэшье зарим партийна организацинууд коммунистнуудэй һуралсалда хайша хэрэгээр хандана. Хэшээлнүүд саг соогоо үнгэргэгдэнэгүй. Эдэ бүгэдэ коммунистнуудай һуралсалдаа харюусалгатайгээр хандаха шалтагаан болоно бшуу.

КПСС-эй райком эдэ бүхы дутуу дунданүудые харааданаа абажа, тэдэнние үсадхаха, партийна зөргөө бэхижүүлхэ, коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ худэлмэрние саашадань нарижуулан һэйжэруулхые ороддоно.

И. АНТАХШИНОВА,
КПСС-эй Улаан-Удын Октябрьска райкомой нэгэдэхи секретарь.

СЪЕЗДЫН НЭРЭМЖЭТЭ

Оёдолой үйлэдбэриин «Туяана» нэгэдэлэй оёдолой 2-дохи цех нэгэдэлэйнгээ коллективүүдэй хоорондын социалис мурысөөндэ саг үргэлжэ түрүүлдэг юм. Тус цех «КПСС-эй XXVI сьездын нэрэмжэтэ цех» гэһэн хүндэтэ нэрэ зөргэдэ хүртэнхэй. Түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй хоёрдохи жэлдэ СССР-эй байгуулагданаар 60 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор үгтахын түлөө дэлгэрһэн мурысөөндэ тус коллектив мүн лэ түрүүлһээр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа:) 1. Оёдолой цех соо. 2. Оёдолшон Ольга Николаева, ахалагша мастер Анна Ковалева, оёдолшод Валентина Кушнарева, Елена Кожевина.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Мурысоонэй ТҮРҮҮ ЗӨРГӨДӨӨ

ҺҮН ДАЛАЙН ӨӨН

«Георгиевский» совхозой Ашанскын отделенин һүнэй фермэдэ Марил Кашаповна Катина 1963 онһоо хойшо таһалгаряасүйлөөр худэлжэ, ажал хөрэсээрээ район болон республика дотороо нилээд сүрьханхай.

Ашанскынхид байгша ондо гайшасайгаар худэлжэ, һара бүршөөн түсэбтэ даабарине хододоо үлүүлэн дүүргэнэ. Тэдэнэр үнэрэгшэ һари соо сүрэндэ һүү худалдаха түсэбөө 15 центнерээр үлүүлэн байна. Энэ Марил Кашаповнагай орууланан хубитань ехэ. Совхозой түрүү һаалишан үнгэрһэн табан һара соо бүхыдөө 186 центнер һүү һааха үялгатай һаа, тэрэнээ 42 центнерээр дээшэлүүлжэ, ажахы дотороо дахинаа түрүүлээ. Тэрэ эмэ хүгасаа соо үнөэн бүриһөө дунда зөргөөр 1142 килограмм һүү һаажа, район дотор дэлгэрһэн социалис мурысөөндэ дүрбэдэхи һуури эзэлээ.

КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула ажахын дүршэлтэй малшан ойрын болзор соо Совет оронойнгоо хүн зонние эдеэ хоолой зүйлнүүдээр сүйсэд хангаха хөрэгтэ өөрынгөө хубита оруулха гэжэ эрид шиидэнхэй. Тэрэ даалгаһаһан малаа һайнаар харуулһалжа, ажаллажа, үдэр бүхэндэ һүү һаамаа дээшэлүүлхые оролдоно. Хэрбээ май народа сүүдхэдэ бүхыдөө 196 литр һүү һаажа байгаа һаа, харин мүнөө 223 литрэ хүргэнэ. Энэ хадаа сүүдхэдэ дунда зөргөөр 11—12 килограмм һүү һаһаһан болоно. Нигэжэ Мария Кашаповна һүү һааха хахад жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхэ зорилго урдаа табяад, эрилтэйгээр ажаллажа байна. Тэрэ совхоз соогоо хододоо түрүү һуури эзэлдэг хадаа ажахынгаа дирекциин, парткомой, рабочкомой, дамжуулгын Улаан вымпел болон мүнгэн шанда ало дахин хүртэһэн юм.

Бидэ тэрэнһээ хайшаан гээд ажалдаа иимэ аммжалта туйланат гэжэ асуухадамнай:

— Үдэр бүхэндэ үнэнһэ бүхэндөө найнаар хандаха, шадажа эдеэлүүлхэ, нэгэ саста һааха, найн бэлшээридэ адуулха, саг соонь отондо оруулха, шэрээхэ гэхэ мэтэ асуудалда оноо анхарал хандуулха хэрэгтэй. Манай түрэл Коммунис парти, түрэн түрэмнай худөө ажахые бүри саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ хододоо халуун анхарал хандуулдаг гээшэ.

КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленум дээрэ баталан абтаһан Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ малшад, тарлашад, худөө ажахын худэлмэрилэгшэд даалгагдаһан ажалдаа ээнэ өһоор хандажа, шэнэ аммжалта туйлахын түлөө оролдохо ёһотой. Би өөрөө июнь соо һү һааха хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэб,— гэжэ Мария Кашаповна харюусаа һэн.

А. ГАЛСАНОВ,
худөө бэшэгшэ.

Хоринй район.

МЭРГЭЖЭЛТЭЙ ЗҮБШӨЛ

ХОРХОЙН ХОХИДОЛЫЕ ЗАЙСУУЛХАЛ

Һүнийн эрбээхэй ургамалда горитой хоро хүргэдэг. Энэ шумуул тон түргөөр олошоржо, зарим жэлнүүдтэ худөө ажахын тарилгада ехэхэн хохидол ушаруулдаг байна. Нимэ эрбээхэйн үтэн 35 зүйлэй ургамалда хоро хүргэдэг. Илангяа саахарай свёклодо, наран сэсэгтэ, кукурузада, огородой, олон жэлэй болон нэгэ жэлэй буурсагта ургамалнуудай тарилгада хохидол ушаруулдаг юм. 1975 оной эун сагай уларилай таарамжатай байһанда Белоруссиин, Молдавиин, Грузиин республикануудай, Шүтын, Эрхүүгэй областьнуудай түйлай ехэ тала дайдаар нимэ шумуул элбэгжэһэн байна. Манай республикада 1976 ондо һүнийн эрбээхэй болон тэрэнэй үтэн, илангяаһа Түнхэнэй райондо хаа-яа ганса нэгэнэр үзэгдэгдэг болоо бэлэй. Удаань 1978—1979 онуудта гандуу байжа, ургамалай нимэ хорото дайсан гэнтэ шахуу олошороо. Тиихэдэ энэ зундаа ааяма халуун байнан аад, хура бороогой ороходо, тэдэнэр удэжэ захалгаа. Байгша оной нажар Улаан-Удын, Загарайн, Хоринй, Бэшүүрэй, Сэлэнгын, Кабанскын районуудта һүнийн эрбээхэйн үтэн олошоржо, ургамалда хоро нилээд ехээр хүргэһэн байна. Ургамалда хохидол ушаруулдаг нимэ эрбээхэй нажаралй сагта хоёр дахин олоор удэнэ. Түрүшын үтэн июлиин 20-һоо бии болоно.

Хоёрдохёо августын эхинһээ 20 болотор үдэдэг юм. Энэ үедэ газаа дулааржа, эрбээхэйн үтэнэй томо болоходонь таарамжатай байдаг. Эгээл энэ үеэр тариһан ургамалнуудаа хорхой шумуулһаа һайнаар аршалан хамгаалхын тула нимэ худэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Нэн түрүүлэн эрбээхэйн үтэнэй хэр олошорһоние тогорхойлхо шухала. Хэрбээ нэгэ дүрбэлжэн метр үсөөн дээрэ 10 үтэнэй обёоргодобол, усадхаха худэлмэри заатагүй ябуулха хэрэгтэй. Һайнаар ургаһан тарилгада нэгэ дүрбэлжэн метр бүхэндэ дунда зэргээр 20-һоо үсөөн бэшэ үтэнэй байбал, усадхаха худэлмэри үнгэрэхэдэ туһатай. Тиихэдэ эрбээхэйн нимэ үтэ хорхойн аргагүй олошороод байбал, химическэ аргаар усадхахада аша үрэтэй байдаг. Тодорхойлбол, үтэнэй хөрдохёо үдэжэ олошорхо үеэр үнгэрэхэдөө нэн түрүүлэн, саахарай свёклын, овощой ургамалай, хартаабхын тарилгада хэхэ хэрэгтэй.

Агротехническэ онол арга хэрэглэхэдэ, намарайнгаа наар предплужниктайгаар, гүнзэгыгөөр хахалхада һайн байха. Юуб гэхэдэ, үтэ хорхойнь 80—85 процент хосордог юм.

Пропашной ургамалнуудай тарилгада 10—12 сантиметр гүнзэгыдэ зурууд хоорондым элдүүрилгэ хэжэ, аммиагай уһа оруулхада, эрбээхэйн үтэн үсөөнэ. Илангяаһа нимэ худэлмэриеэ эрбээхэйн үндэгээ булахын үедэ, мүн үтэн болохоор бүрилдэхэ үедэнь ябуулбал туһатай. Нэгэ болон олон жэлэй ногооной ургаса хуряажа абаһанай удаа газараа хахалаад, хурьһаа һайнаар аршалан хамгаалхын тула нимэ худэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Нэн түрүүлэн эрбээхэйн үтэнэй хэр олошорһоние тогорхойлхо шухала. Хэрбээ нэгэ дүрбэлжэн метр үсөөн дээрэ 10 үтэнэй обёоргодобол, усадхаха худэлмэри заатагүй ябуулха хэрэгтэй. Һайнаар ургаһан тарилгада нэгэ дүрбэлжэн метр бүхэндэ дунда зэргээр 20-һоо үсөөн бэшэ үтэнэй байбал, усадхаха худэлмэри үнгэрэхэдэ туһатай. Тиихэдэ эрбээхэйн нимэ үтэ хорхойн аргагүй олошороод байбал, химическэ аргаар усадхахада аша үрэтэй байдаг. Тодорхойлбол, үтэнэй хөрдохёо үдэжэ олошорхо үеэр үнгэрэхэдөө нэн түрүүлэн, саахарай свёклын, овощой ургамалай, хартаабхын тарилгада хэхэ хэрэгтэй.

Агротехническэ онол арга хэрэглэхэдэ, намарайнгаа наар предплужниктайгаар, гүнзэгыгөөр хахалхада һайн байха. Юуб гэхэдэ, үтэ хорхойнь 80—85 процент хосордог юм.

Пропашной ургамалнуудай тарилгада 10—12 сантиметр гүнзэгыдэ зурууд хоорондым элдүүрилгэ хэжэ, аммиагай уһа оруулхада, эрбээхэйн үтэн үсөөнэ. Илангяаһа нимэ худэлмэриеэ эрбээхэйн үндэгээ булахын үедэ, мүн үтэн болохоор бүрилдэхэ үедэнь ябуулбал туһатай. Нэгэ болон олон жэлэй ногооной ургаса хуряажа абаһанай удаа газараа хахалаад, хурьһаа һайнаар аршалан хамгаалхын тула нимэ худэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Нэн түрүүлэн эрбээхэйн үтэнэй хэр олошорһоние тогорхойлхо шухала. Хэрбээ нэгэ дүрбэлжэн метр үсөөн дээрэ 10 үтэнэй обёоргодобол, усадхаха худэлмэри заатагүй ябуулха хэрэгтэй. Һайнаар ургаһан тарилгада нэгэ дүрбэлжэн метр бүхэндэ дунда зэргээр 20-һоо үсөөн бэшэ үтэнэй байбал, усадхаха худэлмэри үнгэрэхэдэ туһатай. Тиихэдэ эрбээхэйн нимэ үтэ хорхойн аргагүй олошороод байбал, химическэ аргаар усадхахада аша үрэтэй байдаг. Тодорхойлбол, үтэнэй хөрдохёо үдэжэ олошорхо үеэр үнгэрэхэдөө нэн түрүүлэн, саахарай свёклын, овощой ургамалай, хартаабхын тарилгада хэхэ хэрэгтэй.

Агротехническэ онол арга хэрэглэхэдэ, намарайнгаа наар предплужниктайгаар, гүнзэгыгөөр хахалхада һайн байха. Юуб гэхэдэ, үтэ хорхойнь 80—85 процент хосордог юм.

Пропашной ургамалнуудай тарилгада 10—12 сантиметр гүнзэгыдэ зурууд хоорондым элдүүрилгэ хэжэ, аммиагай уһа оруулхада, эрбээхэйн үтэн үсөөнэ. Илангяаһа нимэ худэлмэриеэ эрбээхэйн үндэгээ булахын үедэ, мүн үтэн болохоор бүрилдэхэ үедэнь

А. БОТОЕВА,
ургамалнуудые хамгаалха республиканска станцинн лабораториие даагша.

Витим шадар самсаал сабшагдана

СОРОНЧЁЕВО нуурһаа зүүлжээ хүжэ ногоон тайга. Баруун тээнь Гэсэр толгой гэжэ нэрлэгдэһэн хада. Энэ үүн тайга соо БАМ-ай булад харгын татагдаха самсаал гаргахаар, дүрбэн бригада модо унагаажа эхилэнхэй. Зүүн тээһээнь ерэжэ ябаһан шэтынхидтэй тогтоог. доһон болзорһоо урид уулзахын түлөө социалис мурысөөн бригаданүүдай дунда үдэр бүри үлам эршэдэн дэлгэрнэ. Энээн тухайда 670-дахи СМП-гэй постройкомой түрүүлэгшэ Игорь Григорьевич Виноградов хөөрөө һэн. Бригаданүүдай суглаан дээрэ модо унагаагшад дээшэлүүлэгдэһэн социалис үилга абаад, ажаллажа ороһохой.

670-хи СМП-гэй «Буряадай комсомолец» гэһэн отрядай командир Лев Леонидович Бороев самсаал гаргадаг бригадые даагаад ажаллана. Тус бригадын гэшүүдтэй уулзагдаа. Тэдэнэр Таксимоһоо табан модо зүүлжээ тайга соо худэлнэд. Эдэнэр майда 3,5 километр утв, 60—100 метр үргэн самсаал гаргаха даабаритай байгаа. Энэ бригадынхид һарын түршада аккорд-наряд абаад худэлнэ. Бригадынь шамбай шираг арбан хүбүүдһээ бүридэнэ.

Л. Л. Бороев өөрөө электро-хюрөөгөөр модо унагаадаг юм. Б. М. Бадмаев баһал нимэ ажалтай, С. И. Болхөев, Ю. А. Барбаков, Н. С. Мангаев, А. Харип, С. Хуторной, В. М. Иванов гэгшэд модо унагаагшад. А. Морозов булад троссоор модо багсалан холбодог, Н. Моряков модо тал. луулдаг тракторист.

Мүн модошодто халуун эдеэ бэлдэжэ хооллуулдаг тогоошон эндэ бии.

...Бүдүүн үндэр ута нарһад жэрылдэн урганхай. Һэ. рюушээг, агаар арюун, амилхада аятай зохид. Ой тайга махажа ябаһан бүряад үбгэд нарһан модон соо ябахада, арса тэрэшгиин, нарһанай халаһан, дабирхайн үнэр шэнгээһэн агаараар амилхада, бэсдэ аргагүй һайн, балсан шүрбэнгэдэ шадал оруулдаг юм гээд хөөрэлдэдэг бэлэй. Энэньшье зүб болоно. Юуб гэхэдэ, байгаали нэрижэ, тайгын элдэб тухэлэй модод, сэсэгүүд агаарта эм домто бодосуудаа тунаана бшуу.

Энэ соорхойдо үглөөнэй наранаар, нэрюундэ эршэтэ ажалай ёһотойл «аялга дуун» эхилшэбэ. Электро-хюрөөнүүдэй таршаганаан, модо таллуулдаг трактораһинөөн, «Ойлго!», «Анхарагты!», «Нарһан унахань!» гэжэ абяануул соностоно.

Нарһаяа хаа хамаагүй унагаанагүй, унаха шэгынь оложо, үзүүрнүүдынь нэгэ тээшэнь шэглүүлэн, ута ургаар түлхижэ байгаад унагаана. Юуб гэхэдэ, үзүүрнүүдынь нэгэ тээшээ унабал, троссоор татнулжа багсалхада бэлэн, тиигээд таллуулхада амар байха ха юм.

Модод самсаалай захада таллуулагдаад, гэшүүһэнһээ сэбэрлэгдээд, тэндээ тайрагдажа, штабель болгогдои абталагдана.

Шэртэһэн шэрхи хүбүүд шанга ажалай охинло абтажа, нюурнуудһаань хүлһэн бушхан дүһана. Залуушуул Буряадайнгаа комсомолой найдалые ёһотойгоор харюулан ажаллана гэхэдэ, алдуу-болохогүй. Удэрһөө удэртэ нимэ эршэтэ ажал эндэ үргэлжэлһөөр лэ байдаг юм.

Саанань зэргэлээд В. В. Ситниковэй, дам сваһаа Шарковой болон бусад бригадынхидай ажаллахань элихэн дуулдана.

В. В. Ситниковэй бригада 18 хүнһөө бүридэнэ. Тэндэ бэрхэ механизатор Батор Гармаевич Аюшеев модо таллуулдаг Т-4 трактортэ худөлдэг.

Батор Аюшеев тухай хөлэхэдэ, тэрэ түрүүшүүлэй тоодо «Буряадай комсомолец» гэһэн отрядтай комсомолой путевкоор ерэлсэһэн хүбүүн юм. Түрүүшыигээ үбэл майхан соо үнгэргэлсэһэн, хүйтэн шэргүй Муяын голой уларилые бээрээ дабалсажа, хатуужаһан залуушуулай нэгэн байха.

— Бүлад харгы таталсаагүйдөө һанаамнай амархаа болбөө. Үшөө хоёшо Бодайбо руу самсаал гаргажа магадгүйбди, юуб гэхэдэ, бидэнэр хэсүү бэрхэ байдалда ажаллажа, дүй дүршэлтэй болоо гээшэбди,— гэжэ хөөрөө һэн. Өөрөө юуныбэшье тунхарихагүй, хүшэр хүндэ гээд сухарихагүй, арбаад үхибүүтэй ажалша бүлэдэ борьбо дээрээ бодоһон, убдэг дээрээ үндыһэн хүбүүн юм. Арбадахи класс дүүргээд, трактористнуудай курсада һуража, механизаторай үргэн мэргэжэл абанхай. Мэргэжэлээ нарижуулха курсада һураха дуратайб гээд хэлээ һэн.

Тэрэ удэшэлэн Л. Л. Бороевтой хоёрдохи прорабска участогай конторо соо уулзаа һэмди. Тэрэнэй бригадынхид 3,5 километр самсаал гаргаха гэһэн һарынгаа даабарине болзорһоонь хоёр хоногоор урид дүүргэжэ тушаагаа. Тиигээд баһа нарын 3,5—4 километртэ самсаал гаргаха даабари абаад лэ, ажаллажа үргэлжэлөө бшуу.

— Болзорһоонь урид самсаал гаргаха гэһэн социалис уялгаяа хөөрэшье дүүргэжэ шадаха байхабди,— гээд Л. Л. Бороев найдамтайгаар хэлээ һэн. Юуб гэхэдэ, комсомол-залуушуулай тус бригадынхид байгша оной 1 квартадай дүнгөөр социалис мурысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, Майн Нэгэнэй улаахооридын удэрөөр дашарамдуулан, 670-дахи СМП-гэй захиргаан, партком болон постройкомой Хүндэлэлэй грамотаар шагнагданхай.

БАМ-ай булад харгын самсаал болзорһоонь урид гаргажа, шэтынхидтэй дошхон шэргүй Витим мүрэн дээрэ уулзаха гэһэн модошодой социалис мурысөөн Муяын голой үүн тайга соо улам эршэдэнэ.

Ж. БАДМАЕВ,
журналист.

1982 июниин 20 Нютагай Советдудэй һунгалта

ПАРТИ БА СОВЕДҮҮД

СОВЕТ АРАДАЙ эдэбхитэй, саг үргэлжэ шэнэлэгдэжэ байдаг эмхи—арадай депутадуудай Советүүд манай орон дотор үүрэнэй нэгэл засаг түрые бэелүүлдэг юм. Агуухэ Октябриин иланһанһаа хойшо үнгэрһэн жэлнүүдэй турша соо Советүүдэй һүргуулиие, үүрэнөө залан хүтэлэлгын һүргуулиие хэдэн олон миллион ажалшад шудалжа гараһан байна. Бүхы шатын имагтал мүнөөнэй Советүүдэй бүридэлдэ—сельскэ ба поселково Советүүдһээ эхилээд, СССР-эй Берховно Совет хүрэтэр—арад зоной һунгаһан мэрэ хүндэтэй 2,3 миллион хүн, коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүд, зуу гараан национальностьнуудай түлөөлэгшэд бии. Тэдэнэр өөһэдыгөө тойруулан, һайн дураараа худэлдэг, 30 миллион туһалагшадые нэгэдүүлдэг гээшэ.

Үүрэн түрые залан хүтэлхэ хэрэгтэ нимэ олон хүнүүдэй хабаадалсадаг ушар — социализмын элитэ ехэ түйлалта, СССР-тэхи арадай засагай эгээл ехэ түлөөлэлгэтэй органууд бологшо Советүүд тухай Коммунис партиин гараһадаг эсэшэ сусашагүй анхарал оролдслгын үрэ дүн мүн.

I.

МҮНӨӨ ҮЕЫН шата дээрэ Совет үүрэн түрые нарижуулан һэйжаруулгада хабаатай, тиигээд КПСС-эй зүгһөө, тэрэнэй Центральна Комитедэй, ЦК-гай Политбюрогой зүгһөө теоретическэ үүн үүнзэгыгөөр удхалаагүй, научна ёһоор саашадань шэнжэлээгүй, бодото байдал дээрэ хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлээгүй горитой нэгэшье асуудал үнэнтэ дээрээ үгы юм гэжэ ажабайдал харуулна. 1977 ондо баталан абтаһан СССР-эй шэнэ Конституциин болон өөрынгөө съездүүдэй үгэһэн заабринуудай үндэһөөр парти хэдэа Советүүдэй олон янзын ажал ябуулгые һэйжаруулха үүргэн ехэ программые бэелүүлнэ. Түбэй газарай ба нютагуудтахи арадай засагай зургаануудай эдэбхи хэшээлые ба зохёохы үүсхэлыень бүри ехээр хүгжөөхэ, ерад нинтэгэй тэдэнэй байгуулһан бодото холбоо барисаае бэхижүүлхэ гээшэ тус программын гол удхань мүн гэжэ КПСС тоолодог.

Абтаһан эдэ хэмжээнүүдэй эсэстэ бүхы шатын Советүүдэй худэлмэри шэнээр эдэбхижэн хүгжөө. Засаг түрын дээдэ органуудай — СССР-эй Верховно Советэй, республикануудай Верховно Советүүдэй ажал ябуулга эли бодо эдэбхижээ гээд КПСС-эй XXVI съезд дээрэ ханалтатайгаар тэмдэглэгдээ бэлэй. Хуули гаргалгые, залан хүтэлэлгэ ба хиналые нэгэдүүлэн, тэдэнэр Министрнүүдэй Советүүдэй, министерствэнүүд ба албан зургаануудай худэлмэриие эдэбхитэйгээр эзлан шэглүүлдэг, доодо шатын Советүүдые хүтэлбэрилгын хэмжээгээ дээшэлүүлдэг байна.

Нютагай Советүүдэй—улад зондо эгээл ойро дүтэ байдаг, мүн хүн зоной эрилтэ ханагалые һайжаруулха, арадай хэрэглэмжын эд барва ехээр гаргаха, Эдеэ хоолой программые дүүргэхэ хэрэгтэ элитэ үүргэ дүүргэдаг түлөөлэлгэ ехэтэй зургаануудай һайжаруулха, тэдэнэй дүүргэдэг үүргые үргэдэхэ ба ехэ болоһон эрхэнүүдынь бүрин дүүрэнээр хэрэглэхэ хэрэгтэ зорюулагдаһан конституционно дүримүүдые хүгжөөлгэдэ ба бүри тодорхой болголгодо һайнаар нүлөөлһөн байна.

Советүүдэй үдэр бүриин худэлмэридэ, демократическа гурим хэлбэришэгүйгөөр хүгжөөлгэдэ парти онсо удха шанар олгодог юм. Энэ зорилгоор сессинүүдэй, саг үргэлжын комиссинуудай, депутадуудай бүлэгүүдэй, гүйсэдкомуудай болохотой шухала эрхэ нүхэсэл байгуулагдадаг. Тэдэнэй ажал ябуулга тухай, депутадуудай саг үргэлжын тоосоонууд болон һунгагшадай захяануудые шууд сэхээр дүүргэжэ байһан тухай хүн зондо ходо дуулгажа байха ябадалые партийна органууд түйладаг байна. Жэшээлхэдэ, 1980 ондо нютагай Советүүдые һунгаһан һунгалтада һунгагшад 800 мянга шахуу захяа үгөө һэн. 1982 оной январиин 1-дэ тэдэнэй 600 мянга гараниинь гэхэ гү, али 76,9 процентнь дүүргэгдээд байгаа.

Үүрэнэй засаг түрэ сэхэ бэелүүлэгшэдэй—арадай депутадуудай ажал ябуулга бүри эдэбхитэй болоно. Энэ ушар, жэшээнь, 1981 ондо нютагай Советүүдэй сессинүүд дээрэ хаража үзэгдэһэн асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэдэ 1530 мянга гаран депутадуудай гэхэ гү, али бүхы тоогоһонь 67,2 процентнь хабаадалсаһанда харагдана. Жэлэй турша соо тэдэнэр 82603 асуулта (засуулхын тулада: 1971 ондо нютагай Советүүдэй сессинүүд дээрэ 39249 асуулта оруулагдаһан байгаа) оруулагдаа. Тэрээнтэй хамта совет хүнүүд өөһэдынгөө депутадуудта бүри ехэ эрилтэ табина. Депутадые дуудуулан бусааха туша конституцыар үгтэһэн эрхээ бэелүүлэн, һунгагшад һүүлэй арбан жэлэй турша соо этигэл нэйдабари харюулаагүй 4 мянга шахуу депутадуудые дуудулжа болюулһан байна.

II.

ХЭНЭЙШЬЕ МЭДЭҺЭЭР үзэл сурталай талаар манан дамсад, тэрэ тоодо үнгэ зүһэ бүриин ревизионистнуудСССР-тэ социализм байгуулгын дүй дүршэлые үнинһээ хойшо бузарлан харуулха гэжэ оролдодог юм. Совет общество дотор КПСС-эй дүүргэдэг хэрэгтэй хамта совет хүнүүд өөһэдынгөө депутадуудта бүри ехэ эрилтэ табина. Депутадые дуудуулан бусааха туша конституцыар үгтэһэн эрхээ бэелүүлэн, һунгагшад һүүлэй арбан жэлэй турша соо этигэл нэйдабари харюулаагүй 4 мянга шахуу депутадуудые дуудулжа болюулһан байна.

«Үнэн бодото демократиин гол шухала дүрим» гэжэ В. И. Ленинэй нэрлэһэн энэ эрхэ орон доторнай нигэжэ хэрэг дээрээ бэелүүлэгдэнэ бшуу.

Арадай депутадуудай үүргын хэлбэришэгүйгөөр ехэ болохо, депутат бүхэниие хүнүүдэй ёһотойл үүрэн түрын хүн, Совет засагай түлөөлэгшэ мүн гэжэ хараха ябадал туйлахые партийна органууд хүсэдэг гээшэ.

Арадай АНДИАДУУД

ТҮРҮҮЛЭГШЭ

...Россин Федерацийн Социалис Республикын дээр...» Сүүдэй урда зогшын гэмтэ хэрэгые тодорлон зал дотор приговор осхогдоно. Сүүд дээрэ энэй хэрэгээр арсалдажа ан хоёр талын алинайнь байһые тайлбарилһан дэй шиидхэбэри уншагда-

Нимэ шиидхэбэри абахын а гэмтэ хэрэгэй хэгдэһэн ото байдалые элирүүлхэ аар мүрдэлгын ехэ хүдэлн хэгдэһэн, гэршэ-хүнүүд, гэмнэгдэгшэдһээ асуулта

хэгдэһэн, гүрэнэй зүгһөө гэмнэгшэ, гэмтэ нюурые хамгаалагша, сүүдэй бусад гэшүүд һанамжаяа тодорхойлон хэлэһэн байдаг гээшэ. Ямаршье юумые анхарангүй орхижо гүй, али жэжэ баримта гээд хэрэгсээнгүй гаража огто болохогүй. Ехэшье, багаханшье баримтаһаа хүнэй хүби заяанай шиидхэгдэхээ байһанние мэдэржэ, ямар ушар шалтагаанаар гэмтэ яһадалай хэгдэһэнииие обёорон хараха хэрэгтэй. Имагтал эдэ бүгэдын элирүүлэгдэһэнэй удаа гэмнэгдэгшын зэмэ тодорхойлогдохо зэргэтэй байна бшуу.

Хүннис хүдэлмэридэнь дахин абаха тухай гү, али үбгэ һамган хоёрой һалаха гэхэ мэтэ хүрэтэр эрхэтэдэй ямаршье хэрэгые сүүд харюусалга ехэтэйгээр хараха үялгатай. Гэр бүлые һалган һандаргангүй үлөөхын тула, хуулинин наһа гүйсөөгүй үхибүүдэй аша туһын хэрэгүүдэй хэр зүбөөр хамгаалагдахын тула хамаг юумэн хуу хэгдээ гү? Хүнэй ажабайдалда үдэр бүхэндэ тохёолдожо байдаг элдэб ушаралдал адли сүүдэй урда мүн лэ элдэб олон асуудалнууд табигдажал байдаг.

Прибайкалиин районой арадай сүүдэй түрүүлэгшэ Илья Ананьевич Бильтуевай «...Россин Федерацийн Совет Социалис Республикын нэрээр...» гээд досоо заригад гүүлэмэ үгэнүүдые наһан соогоо хэды дахин соносхоһоние тоолохонь бэрхэтэй. Сүүдэй органуудта тэрэ гушаад жэлдэ хүдэлжэ байна.

Илья Ананьевич 1925 онда Кабанскын районой Корсаково тосхондо түрэһэн. 1943 онда арбан наймататайхан залуу хүбүүн ябахадаа сэрэгэй албанда абтажа, милитарис Японие бута сохилгодо хабаадаһан байха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн илалта түгэсөөр дүүрэжэ, 1946 онда сержант Бильтуев армиһаа табигдаба.

Промышленна үйлэдбэридэ, комсомолдо хүдэлөө. Илья Ананьевич 1952 онда Эрхүүгэй юридическэ һургуули дүүргэжэ, Түнхэнэй райондо нотариусаар хүдэлхөөр эльгээгдээ бэлэй. 1956 оной декабрьһаа Илья Ананьевич Бильтуев Сэлэнгын районой арадай судьягаар һунгагдаһаа хойшо хубн заяагаа сүүдэй хүдэлмэритэй холбонхой юм.

...Тэрэ гэһээр олон жэлнүүдэй үнгэрэшшье һаа, Илья Ананьевич түрүүшын шиидхэбэри абажа, соносхоһоноо мартангүй һанажа ябадаг ёнотой. Тэрээнтэй суг хүдэлһэн хүнүүдшье өөрыень һанажа ябадаг. Судья Бильтуев 1965 онноо эхилэжэ, республикынгаа элдэб районуудта арадай сүүдэй түрүүлэгшээр мүнөө болотор хүдэлмэрилжэ ябана.

Илья Ананьевич суг хүдэлдэг нүхэдэйнгөө дунда хүндэтэй, албан хэрэгэнгээ асуудалнуудта анхаралтайгаар хандадаг, сүүдэй шиидхэбэри абахадаа, хуулиин эрилтэдэ хэлбэришэгүй үнэн сэжэ баихые, хохидолдо оролһон хүнүүдтэ туһалхые оролдодог, хуули ёһо ба гуримжурам өдэгшэдтэй эбсэшэгүй байдаг. Тиимэл хадаа тэрэ олон жэлдэ тапалгаяагүйгөөр арадай сүүдэй түрүүлэгшээр хүдэлмэрилнэ. Сүүдэй хүдэлмэриин үрэ ехэтэй байхын тула, ямаршье асуудалаар сүүдтэ хандаһан эрхэтэнэй гүйсэд дүүрэн харюу абадаг байхын тула ходо оролдодог байһанаараа тэрэ шалгардаг байха юм. Тэрээнтэй хүдэлһэн олохон хүнүүд энэ нүхэр тухай сэдхэлэй һайн һайхан үгэнүүдые хэлэжэ ябадаг. Эдэ бүгэдэ хадаа Илья Ананьевичай ажабайдалай баян дүршэлтэй һурган хүмүүжүүлэгшэ байһанние гэршэлнэ.

Сүүдэй түрүүлэгшэ И. А. Бильтуев гансахан сүүдэй ажал ябуулгада бүхы сагаа зорюулдаг бэшэ ааб даа, район дотор гэмтэ ябадал гаргагшадтай тэмсэл ябуулга — бүхы олонхитын хэрэг мүн. Гэмтэ ябадалнуудые һэргылхэ, хүн зоной дунда хуули ёһо тайлбарилан ойлгуулха талаар методическа советдэй хүдэлмэрние тэрэ толгойлно.

Илья Ананьевич районойгоо ажахыннуудта, предприятинуудта, ажалша коллективүүдтэ ходо ерэжэ, лекци уншадаг, хөөрэлдөө үнгэргэдэг, ажалшадай олон тоото элдэб асуудалнуудта харюу үгэдэг байна. Олон жэлэй туршада Коммунис партиин зэргэдэ ябажа байһан нүхэр Бильтуев районойнгоо коммунистнуудай хубинн хэрэгүүдые уридшалан харадаг комиссиин түрүүлэгшээр хүдэлмэрилнэ. Сүүдэй органуудта удаан саг соо амжалтатай һайнаар хүдэлһэнэйнгоо түлөө тэрэ Буряадай АССР-эй Юстицийн министерствын, Верховно Советдэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан байна.

Бэрхэ судья И. А. Бильтуев арадай судьягаар дахинаа дэбжүүлэгдэбэ. Тиимэл байха ёнотой һэн.

А. ДАШИЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. А. Бильтуев.

СССР-ФРАНЦИ: НИИДЭЛГЭДЭ ТҮГЭС БЭЛЭН

Хамтын ниидэлгэдэ 1980 оной сентябрьһаа Звездный хотодо бэлдэжэ эхилһэн СССР-эй болон Францин космонавтнууд экспедицидэ гарахаар хүсэд бэлэн болобо. СССР-эй МПД-эй эмхидхэһэн пресс-конференци дээрэ совет болон гадаадын журналистнуудта энэн тухай мэдээсэгдэе.

Пресс-конференцние нээһэн МПД-эй хэблэлэй таһагые даагша Ю. Черняков экипажнуудай гэшүүдтэй, Космонавтнуудые бэлдэхэ түбэй ба Ниидэлгые эалан хүтэлхэ түбэй хүтэлбэрилэгшэдтэй, совет болон француз эрдэмтэдтэй уулзаалгада хабаадагшадые танилсуулба.

— Экипажнуудай ниидэлгэдэ хүсэд бэлэн болоһон тухай эсэсэй документдэ тусхай комисси һаяхан гараа табяа, — гээд Космонавтнуудые бэлдэхэ түбэй начальник Г. Береговой мэдээсэв. — Хэһэн хүдэлмэрээрээ сэдьхэлээ хананги байһан тухайнь дамжуулхые түбэй коллектив намайе гүйба. Июнин 11-дэ бидэ экипажнуудые Байконур космодромдо үдэшэбэбди.

Ниидэлгэ эалан хүтэлхэ түбэтэ түгэсхэлэй һорилгонууд амжалтатайгаар хэгдэе. Түбэй хүдэлмэрини бүхы халаанууд совет-француз замбуулинай долоон хоногой программые хүсэд шудаланхай гээд ниидэлгын хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн В. Благов онсолон тэмдэглэбэ. «Салют-7» станцин эээд А. Березовой болон В. Лебедев экспедициие угтан абахые бэлдэнэ. Июнин 25-най һүни СССР-эй болон Францин туугуд доро 5 космонавт станци дээрэ уулзаха байна.

Ашаанай «Прогресс-13» онгосын абаашаһан, совет-француз научна шинжэлгэнүүдтэ хэрэглэгдэхэ бүхы аппаратурые станцин экипаж тодхон бэлдэнхэй.

Ниидэлгэ эалан хүтэлхэ түбтэ совет-француз 2 экипаж экспедицидэ хабаатай бүхы асуудалнуудаар нэгэн һаналтай болоһон банна. Тус экспедици июнин 21-нэй үдэшэ орой Байконурай космодром дээрэ эхилээд, июлин 2-ой үдэшэ дүүрэхэ юм.

Француз космонавтнууд ниидэлгэдэ һайнаар бэлдэгээд түрүүшын экипажай командир В. Джанибеков үндэрөөр сагнэбэ. Бэлэдхэлэй гол шатануудай дүүрэшье һаань, космодром дээрэ үшөө ажалладаха хэрэгтэй болоно. Нэгэдэхээр, физическэ болон тусхай һорилгоёо һайнаар хэхэ хэрэгтэй. Научна түршалгануудые бэлдэнэн мэргэжэлтэд болон эрдэмтэдтэй бортинженернүүд һүүлшын консультаци үнгэргэхэ болоно.

Совет-француз экипажай бэелүүлхэ шинжэлгэнүүд тухай экипажай бортинженернүүд А. Иванченков болон Жан-Лу Кретьен хоёрэжэ үгөө. Космонавтнууд «Союз-Т» онгосоор ниидэхэ болоно. Энэнь ондоо тухэлтэй сп

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ:

Коммунистын үнэн сэхэ зам

Чехословаки аялшалхань

Эрдэмтэдэй амжалтануud

Арадай аман үгын абдарһаа

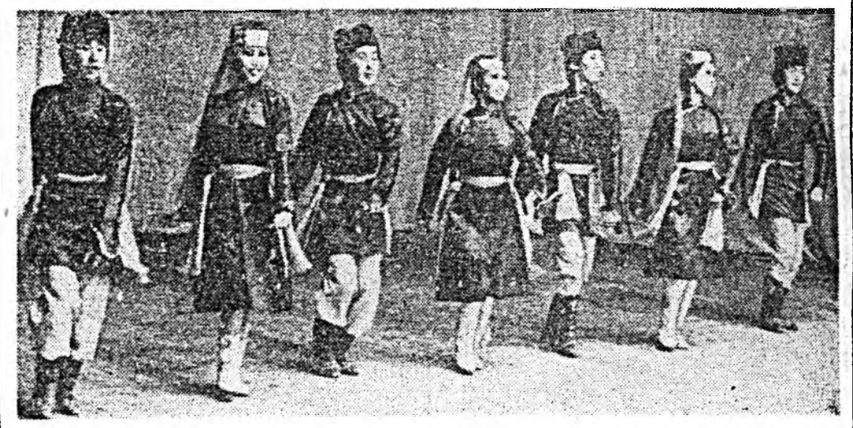

Зүүн зүгэй хатар гүнсэдхэдэг «Лотос» гэжэ фольклорно арадай ансамблиинхид Чехословакида үнгэргэдэхэ уласхоорондын фольклорно фестиваль хабаадахаяа мордобо.

Тус ансамбль 1979 ондо соёл-гэгээрэлэй хүдэлмэрнин болон арадай творчествын республиканска научно-методическа түбэй бааза дээрэ эмхидхэгдээ бэлэй. Үнгэрһэн хугасаа соо ансамблиин репертуар СССР-эй Зүүн зүгэй арадуудай олон тоото хатарнуудһаа гадна Монголой, Корейн, Кампучиин, Энэдхэгэй болон Японой орёо, уран композициннуудаар элбэгжээ. Тиимэһээ ансамблиин шэнэ программа һонирхолтой болоо.

«Лотос» ансамблиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Дандар Бадлуев, РСФСР-эй габьяата артистка Т. Е. Гергесова, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Виктория Абгалдаева гэгшэд буряад арадайнгаа фольклор гээшые шэнэ хатар-бүтээлнүүдэйнгээ үндэһэн болгон элбэгээр хэрэглэнэ.

Ансамблиин бүридэлдэ Зэдын районой Алцак нютагай «Дэбэсэнэм» гэжэ арадай бэлигтэнэй бүлэг оролсонхой.

Л. КАЗАНЦЕВА,
РНМЦ-гэй репертуарна таһагые даагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зүүн зүгэй хатар гүнсэдхэдэг «Лотос» гэжэ фольклорно арадай ансамблиинхид монгол хатар эхилнэ.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ГУРБАН ШАЛГАЛТА

ЭЛДИН намарай тэрэ үдэр наран орохо тээшээ нилээдгүй тонгод гэнхэй, сэл хүхэ тэнгэри өөдэ сэхэ харбаһан шулуун мундаргануудай дээрэһээ элшэсэ һулаар сасажа байба.

Эгээл энэ үедэ Баргажан голой хойто захаар нэмжыһэн сайшалангай дундуур табигдаһан яар-ябта һүритэй үбэнэй хойгуур баруун баруун тээгээ ерэһэн хоёр хазаар моритой хүнүүд уулзамсыба.

Эдэ хоёрые холобоо харанан хүн елөөр гайхахашьегүй, «али даргышан тэнюун намарай үедэ иишэ-тиишээ субаал юм бэзэ», гэжэ харасаяа ондоо тээшэнь шэглүүлхэ һэн хаш. Зүгөөр оһохон аурра болоод, тэдэнэ тээшээ дахин эрьежэ харабал, сабшагдаһан нэмжээ талын дундуур үнөөхи хоёрой мориной гүйдэлөөр табилуулжа, хойноһ ябагшын урдахи хүнэйгөө морине аһан шадалаараа шабхуурдажа ябахые гэнгэ обёоржо, гайхахын ехээр гайхаха, гэлыхын ехээр гэлыхэ һэн бэзэ.

Энэмнай 1928 оной нэгэ үдэр болоһон ушар. Тэрэ үедэ Мүргэнэй (мүнөө Хурамхаанай) сомоной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр ажаллажа байһан, һаял хори шахажа ябаһан Дмитрий Гыргенов баруун урдахи голой үмсын ажалтай үгытэйшүүлые эрьехэ гэжэ ябаһаар тэндэһээ бусажа ябаһан нютагай нюдарган баян, наһажаал болоһон Гомбо Дулбаевтай энэ талада уулзаба ха юм.

Наһатайнь нүгөөдээ холобоо такижа, туласа гүйлгэжэ ерэһэн байгаа. Тэрэнэй досоо хорэ шараар оболзоно хэбэртэй. Теэдынь үндэһэтэй шалтагаан бии һэн. Үшарынь гэхэдэ, баян Гомбо зунай үедэ үгытэйшүүлдэ һаамхай үнеэдые саг зуура тараажа үгөөд, һүүлдэнь бусаалтын сэнтыень хэдэн дахин эбхэжэ абадаг, шэнэ сагай тоттоһоор элдэб мэхэ гохо гаргадаг, эдлэдэг газарайнгаа түлөө налог түлэхэ болоходоо, тэрэнээ багаар бэшүүлдэг байһанаа залуу түрүүлэгшын оройоор амар заяагаа үзэхээ болиһон байгаа.

Түрүүлэгшэ нэн түрүүн комисси татажа, бүхы газарыень хэмжүүлһэн, налогойнь түлбэри ехэ болгуулһан, үгытэйшүүлдэ энэ хүнэй мэхэ гохые ойлгуулһан байгаа бшуу.

—Одоол һанаашаарни золгобоолши, залуу зайнан! Хүнэй хубүүндэ хорото сэдьхэл байдаг юм гэжэ дуулаа һэн гүш? Мүнөө моринһоо халижа, амар голоо хуха унахадаа мэдэхэш,—гэжэ нюдэ амаа үзүүрлэһэн Гомбо жолоогоо үгзаржа, морнойнгоо собхорхолоор, гүрэмэл ташууртай баруун гараа үргэжэ үедэнь, бээ эмээл дээрээ саб бариһан залуу зайнан гэнтэ үрдижэ, мориноһынь толгой руу бухы шадалаараа буулгажархиба. Нимэ юумэ хэр угай үзөөгүй байһан баянай зээрдэ гэнтэ халба һүүлһүүлжэ, ухаансар ба ажалдаа оролдосотой батша тэрэ сагта элдэб предмедүүдые заахадаа, үхибүүдэй хүгжэлтые хэдэн жэлээр уридлан шадаа. Тиимэһээ Дима хубүүн һүүлдэнь Баргажан ерэжэ, хоёрдохи шатын һургуулида (юһэн классай) шалгалта барихадаа, тунхарингүй, үзэһэн шудалһанаа гүнзэгы һайнаар мэдэхэ байһанаа гэршэлээ һэн.

1926 ондо төрэл Мүргэнэй сомоной Советдэй секретарыар ажаллажа байха үедөө 1920 оной намар Польшын газар дээрэ оршодог Ломжа городой дэргэдэ Нарев мүрэнэй наада эрьедэ үсэд шанга тулалдаан болоһоо байна. Үшарынь юуб гэхэдэ, наада эрьедэ сэргэй талаар ехэ удха шанартай позиция эзэлһэн фашис сэргэшэд манай сэргэшдэй доблоһые һаатуулха зорилготой байһан.

Ургашаа сумэрэн ороюн манай сэргэшдэй түрүү зэргэдэ танкнуудые усадхагдаһан артиллерийскэ дивизион ябалсаа. Бүхэлэлтэ хэжэ, бээ нюугаад байһан дайсанние хобхо сохижо, уһа руу заабол хаяха гэһэн хатуу захиралта сэрэгшэдтэ үгтэбэ ха.

Хэдэн часай туршада газар тэнгэри хоёр ниилэһэн шэнги болобо. Автомадуудай, пулемедуудай абяан замханагүй, хүндэ снарядуудай тэһэрэн оршон тойронние дорьбооно, танкнуудай мотоор хүнхинэжэ, үхэр бүунууд забда зайгүй буудана...

Дайсанай гэнтэ добтолжо, дивизиондо хүшэр байдал тохёолдуулхада, штабай офицернүүд манай сэрэгшэдэй бүлэг бүхэндэ ошохо 'баатай болобо. Дивизионой парторг, капитан Гыргенов командирнуудайнь һаланан дээрэһээ бүлэг сэрэгшэдые командалха үүргэ бэе дээрээ абаад, хамтадаа хэдэн танкнуудые шатааба.

Үдангүй ябаган сэрэгшдэтэйгээ хамта добтолгодо ороһон артиллеристнүүд дайсадые Нарев мүрэнэй уһа руу хаяжа шадаа. Энэ баатаршалгын түлөө парторг Улаан Одоной орденоор шагнагдаа һэн. Эгээл нигэжэ дайнай дүлэн соо буряад коммунист өөрынгөө ажабайдалда гурбадахи хүшэр шалгалтаяа амжалтатайгаар барижа гараһан байгаал даа.

Кенигсберг худар Илалтын туяа угтаһан, энгэртээ хоёр орден ба олон медальнүүдые гэрэлтүүлһэн дайшалхы офицер Д. Л. Гыргенов 1946 оной март соо түрэл Баргажан нютагаа бусажа ерэһээр, нэгэшые үдэр амарангүй партинна, совет ба хаблаһэй органуудта сэхэ сэбэрээр ажаллаа юм.

Хуулита амаралтада гараһан хойноо үшөө арбаад жэлэй туршада партинн райкомой аппарадта ашаг үрэтэйгөөр ажаллаа юм.

—Наһан соогоо элдэб сагуудые үзэгдөө гээшэ. Зүгөөр ямарибэ үедэ би партинн хэрэгэй түлөө бухы сэдьхэлээрээ оролдодог, ороһодог ябаа6. Тэрэнэйнни аша үрые мүнөө үхибүүдни, аша, зээнэрни эдлэжэ ябана. Тиимэһээ би урмашаха дүүрэн эрхэтэйб,—гэжэ 56 жэлэй туршада партинн зэргэдэ ябаһан ветеран мүнөө сэдьхэлээ ханан хөөрэнэ.

Теэд энээнһээ үнэтэй жаргал тэрээндэ юун байхаб!

Н. ГАЛДАНОВ.

ГУРБАН ШАЛГАЛТА

рэхэдөө, уусаяа табижа үрдибэ. Тарган гэлигэр аһаан дээгүүр ташуурай һурай дахин мүр барламсаар, зээрдэнше жолоодоо диилдэнгүй, зүүн тээшээ зурыба. Нүгөөдынь хойноһоонь эрьюулжэ байгаад нилээн шабхуурдаһанай һүүлээр зүг татан үлэхэдэнь зээрдын үзэн зана-заналаар холодоо һэн...

Үнытэй малша буряадай бүлэдэ түрэһэн Дима хүбүүнэй 13-тай ябахада шэнэ засаг мүндэлжэ, ажабайдалынь эгээ хубилһан.

1921 ондо төрэ түрэл Хурамхаандаа нэгдэхи шатын ажалай һургуули (табан класс) дүүргээ. Эгээл эндэ багша байһан Владимир Федорович Ильяскин гэгшэ хүбүүнэй сэдьхэлдэ мартагдашагүй зандаа үлөө һэн. Юуб гэхэдэ, ухаансар ба ажалдаа оролдосотой багша тэрэ сагта элдэб предмедүүдые заахадаа, үхибүүдэй хүгжэлтые хэдэн жэлээр уридлан шадаа. Тиимэһээ Дима хүбүүн һүүлдэнь Баргажан ерэжэ, хоёрдохи шатын һургуулида (юһэн классай) шалгалта барихадаа, тунхарингүй, үзэһэн шудалһанаа гүнзэгы һайнаар мэдэхэ байһанаа гэршэлээ һэн.

1926 ондо төрэл Мүргэнэй сомоной Советдэй секретарыар ажаллажа байха үедөө 1920 оной намар Польшын газар дээрэ оршодог Ломжа городой дэргэдэ Нарев мүрэнэй наада эрьедэ үсэд шанга тулалдаан болоһоо байна. Үшарынь юуб гэхэдэ, наада эрьедэ сэргэй талаар ехэ удха шанартай позиция эзэлһэн фашис сэргэшэд манай сэргэшдэй доблоһые һаатуулха зорилготой байһан.

Ургашаа сумэрэн ороюн манай сэргэшдэй түрүү зэргэдэ танкнуудые усадхагдаһан артиллерийскэ дивизион ябалсаа. Бүхэлэлтэ хэжэ, бээ нюугаад байһан дайсанние хобхо сохижо, уһа руу заабол хаяха гэһэн хатуу захиралта сэрэгшэдтэ үгтэбэ ха.

Хэдэн часай туршада газар тэнгэри хоёр ниилэһэн шэнги болобо. Автомадуудай, пулемедуудай абяан замханагүй, хүндэ снарядуудай тэһэрэн оршон тойронние дорьбооно, танкнуудай мотоор хүнхинэжэ, үхэр бүунууд забда зайгүй буудана...

Дайсанай гэнтэ добтолжо, дивизиондо хүшэр байдал тохёолдуулхада, штабай офицернүүд манай сэрэгшэдэй бүлэг бүхэндэ ошохо 'баатай болобо. Дивизионой парторг, капитан Гыргенов командирнуудайнь һаланан дээрэһээ бүлэг сэрэгшэдые командалха үүргэ бэе дээрээ абаад, хамтадаа хэдэн танкнуудые шатааба.

Үдангүй ябаган сэрэгшдэтэйгээ хамта добтолгодо ороһон артиллеристнүүд дайсадые Нарев мүрэнэй уһа руу хаяжа шадаа. Энэ баатаршалгын түлөө парторг Улаан Одоной орденоор шагнагдаа һэн. Эгээл нигэжэ дайнай дүлэн соо буряад коммунист өөрынгөө ажабайдалда гурбадахи хүшэр шалгалтаяа амжалтатайгаар барижа гараһан байгаал даа.

Кенигсберг худар Илалтын туяа угтаһан, энгэртээ хоёр орден ба олон медальнүүдые гэрэлтүүлһэн дайшалхы офицер Д. Л. Гыргенов 1946 оной март соо түрэл Баргажан нютагаа бусажа ерэһээр, нэгэшые үдэр амарангүй партинна, совет ба хаблаһэй органуудта сэхэ сэбэрээр ажаллаа юм.

Хуулита амаралтада гараһан хойноо үшөө арбаад жэлэй туршада партинн райкомой аппарадта ашаг үрэтэйгөөр ажаллаа юм.

—Наһан соогоо элдэб сагуудые үзэгдөө гээшэ. Зүгөөр ямарибэ үедэ би партинн хэрэгэй түлөө бухы сэдьхэлээрээ оролдодог, ороһодог ябаа6. Тэрэнэйнни аша үрые мүнөө үхибүүдни, аша, зээнэрни эдлэжэ ябана. Тиимэһээ би урмашаха дүүрэн эрхэтэйб,—гэжэ 56 жэлэй туршада партинн зэргэдэ ябаһан ветеран мүнөө сэдьхэлээ ханан хөөрэнэ.

Теэд энээнһээ үнэтэй жаргал тэрээндэ юун байхаб!

Н. ГАЛДАНОВ.

ХИМИИН НЮУСЫЕ ЭЛИРХЭЙЛЭН...

Биохимиин, микробиологиин, мал ажалай үндэһэ һуури шудалалгын лабораториин болон таряа хадагалалгын, болбосоруулгын технологиин ба сагаан эдеэнэй технологиин үндэһэн дээрэ биохимиин ба микробиологиин кафедра 1970 ондо байгуулагдаһан юм. Энэ сагсоо кафедрын хүдэлмэрилэгшэдэй тоо 11 хүнһөө 28 хүрэтэр үргаа. Үнгэрһэн сагай туршада профессор Л. Л. Хүндановаган хүтэлбэри доро шукала асуудалнуудые шиидхэхэ эрдэм шэнжэлгын лаборатори нээгдээ. Тэндэ 12 хүн ажалнэ.

Мүнөө үедэ доцент Т. Ф. Чиркина энэ лабораториие хүтэлбэрилнэ.

Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада доцент Т. Ф. Чиркина мяханай консервнүүдэй амта шэмыень дээшэлүүлдэг шэнэ зүйлнүүдые хэрэглэхэ талһаар горитой хүдэлмэри хэһэн байна. Энээнэйнь ашаар шэнжэлэлгэнүүдэй эдеэ хоолой тематиые үргэдхэхэ хэрэгтэ нэмэлтэ мүнгэн һомологдоо. Химическэ кафедранууд болон тус лабораториин хоорондо батл бэхи холбоо барисаан байгуулагдаһай.

Гол шухала асуудалнуудые шэнжэлэлгын лабораториинхид 34 хүдэлмэри хэблэлдэ толилуулаа. Тэрэ тоодо авторска хоёр үнэмшэлгэ бии. Энэ лабораториин дурадхаһан темээр гурбан хүн кандидадай диссертаци хамгааланхай. Тэдэнь хэд ба гэбэл, Р. П. Мархвадзе (хүтэлбэрилэгшэнь профессор Л. Л. Хүнданова), Э. О. Макушин, Р. Д. Бодиев (хүтэлбэрилэгшэнь доцент Т. Ф. Чиркина) гэгшэд мүн.

1970 ондо доцент В. Ж. Цыреновэй үүсхэлээр нуклеотитуудай микробиологическа синтез бии болгохо талаар эрдэм-шэнжэлгын лаборатори байгуулагдаа һэн. Үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада тус лаборатори бүхыдөө 320 мянган түхэригэй хүдэлмэри хэһэн байна. Тэдэнь барандаа научна гүн удхатай гэжэ сэгнэгдэнхэй.

Лабораториин хүдэлмэрилэгшэд улас хоорондын (ГДР-тэ) болон Бүхсоюзна олон конференциүдэй хүдэлмэридэ хабаадаа. Тэдэнэр научна 45 хүдэлмэри хэблүүлжэ, авторска дологоон үнэмшэлгэ абаһаай.

Доцент В. Ж. Цыреновэй хүтэлбэри доро А. А. Амагаева, Р. Д. Васильева, Н. О. Пинуев, В. Д. Бутуханов, Е. Г. Инешина гэгшэд үгтэһэн темэнүүдээрээ кандидатска диссертаци бэшэжэ, тэдэнээ амжалтатайгаар хамгаалаа. Кафедрын бухы хүдэлмэрилэгшэд научна хүдэлмэриүүдые хэблэлдэ толилуулна.

Жэл бүхэндэ студентнүүдэй научна конференциин хүдэлмэридэ хэдэн арбаад студентнүүд хабаададаг юм. Жэшээлбэл, энэ жэлдэ доцент Т. Ф. Чиркинагай хүтэлбэри доро долоон әлидхэл. доцент Г. Г. Гончиковой болон бусад нүхэдэй хүтэлбэри доро зургаан әлидхэл хэгдээ.

Аарса болон айрагай шүүһэ үйлэдбэриглые һайкарууллха асуудалаар хэгдэһэн комплексно хүдэлмэрийн түлөө студентнүүд О. Гусева, Е. Пояркова (хүтэлбэрилэгшэдынь Г. Г. Гончиков, ахалагша лаборант Е. А. Григорьева) гэгшэд шанда хүртөө.

Л. ГАРМАЕВА,
ВСТИ-гэй биохимиин болон микробиологиин кафедрын доцент.

«ОНОНОЙ ХАМНИГАДАЙ ҮЛЬГЭР»

Нимэ гаршагтай ном һаяхан Новосибирск хотодо хэблэгдэн гараба. Номой согсолборидо «Бодхон Хараһай», «Алтаанай эдэн», «Буджилту түшимэл», «Болдогой чинээн болод моритай болодоор эдэн», «Үнчүн ганца цоохор морито Цоохондой мэргэн» гэһэн зургаан үльгэр оруулагданхай. Эдэнине буряад арадай аман зохёол сугдуулагша, мэдээжэ эрдэмтэ Цыбен Жамцарано Онон голой эрьеэр һуудаг хамниган үгсаатанһаа 1911 ондо бэшэжэ абаһан байгаа. Тус үльгэриүүдые Буряадай ниитын эрдэмэй институдай научна хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Д. Г. Дамдинов ород хэлэн дээрэ оршуулаад, ородто үгэ, ажаглалтануудыень бэшээжэ, хэблэлдэ бэлдэһэн байна. Харюусалгата редакторнууд — хэлэ, бэшэгэй эрдэмтэд Л. Д. Шагдаров, Ц-А. Н. Дугар-Нимаев гэгшэд номые хинан хэблэхэ талаар мүн лэ ехэ хүдэлмэри хэбэ.

Хамнигадай олонхинь Шэтын областинн Карымай, Шиилхын, Хэрын, Дулдаргын болон Акшаагай районуудта һууриижанхай. Дээрэ дурсагдаһан үльгэриүүдые Ц. Жамцарано гол гүлэб Хэрын районой үбгэдөө бэшэжэ абаһан байна. Олоной эрьеын хамниган нютагуудта тутшан, үзөөн, уряанхад, дагаанхад гэхэ мэтын монгол уггай хамнигад, мүн дулигаад, модоргон, чимчигид мэтын оротон уггай хамнигад һуудаг. Эдэнэй олонхинь урда сагта Монгол оронһоо орожо ерэһэн түүхэтэй. «Манай камниган дзон Монголоос урда цагт тасордон ерсэн олдобди. Кэдэн дэуун джил болоо». — гэжэ Хэрын районой Тарбалжа нютагаархин хэлээдэг юм. «Мэн голоосол тасорсон гэдж урданай коншид яридаг сэн»,— гээд тус районой Улхан-Падрти нютагай наһатайшуул хөөрэдэг. Эдэ бухы ушар шалтагаанһаа хамнигадай нютаг хэлэндэ, аман зохёолдо онсо өөрын зүйлнүүд олон үзэгдэдэг. Хамниган хэлые абнанудайнь талаар абажа харабал, буряад литературна хэлэнэйнхи Х абяанай оронда К абяан үгүүлэгдэнэ. Жэшээлбэл, күд (хүл), күбүүн (хүбүүн), күбцаса (хүбсаһан) гэхэ мэтэ. Хэрбээ литературна хэлэндэмнай Ь абяан хэрэглэгдэдэг һаа, хамнигад (Шиилхын, Карымай районуудайхиһаа бэшэнинь) монголшуудтал адляар С абяа хэрэглэнэ: самор, сүү, тосо, үсэ (намар, һүн, тоһон, үһэн). Саашань литературна хэлэнэйнхи Ж, З, С, Ш абяануудай оронда хамниган хэлэндэ Дж, дь, ц, ч абяанууд үгүүлэгдэнэ. Жэшээнь, эжы, зон, сэсэг, шулуун гэхэдэ, хамниган хэлээр эджин, дзон, цэцэг, чулуу гэнэ.

Хамнигадай нютаг хэлэнэй удаадахи онсо илгаань гэбэл, дж, ч, ш, н гэхэ мэтын хашалган абяануудай һүүлээр и аялган хэрэглэгдэнэ: джилоо, чигта, шинага, нирай. (жороо, цагта, шанага, нарай). Энэ талаараа хамниган хэлэн хуушан монгол бэшэгэй хэлэнтэй адлирхуу болоно. Хуушан монголоор баһал шинага, шибагун, чидаху гэхэ мэтээр бэшэдэг байгаа.

Үгэнүүдэйнь удхын талаар абажа үзэбэл, энэ нютаг хэлэн дотор буряад хэлэндэ байдаггүй гү, али ондоогоор хэлэгдэдэг үгэнүүд бии: **кобджиго** (тайлбарилхада — үбгэлэй хурьган), **тараки** (эмэ тарбаган), **шира хацар** (жэл болоһон тарбаган), **кэлтэгэ** (литературнаар — хоолинтын загаһан), **бог** (жэжэ мал) Монголнууд жэжэ малые баһал бог гэжэ нэрлэнэ.

Хамнигадай хэлэндэ монгол хэлэнэй шэнжэ тэмдэг бильэд бии, тиихэ зүүраа тус хэлэн өөрынгөө онсо илгаануудтай байна гэжэ дээрэ дурсагдаһан баримтануud харуулна.

Хамнигадай аман зохёолоор баян байһые үльгэр онтохонуудынь эли тодоор гэршэлнэ бшуу. Энэ ном соо ороһон «Болдогой чинээн болод моритай Болодоор эдэн», «Үнчүн ганца күү», «Цолбон цоохор морито Цоохондой мэргэн» гэхэ мэтын үльгэриүүд буряадшье, монголшье арадуудай аман зохёолдо байдаггүй гэжэ һанагдана. Тиимэһээ хамниган үльгэриүүд ехэ һонирхолтой. Удхынь талаар абажа үзэбэл, эдэ үльгэриүүд ехэ үни зохёогдоһон хэбэртэй. Жэшээнь, эндэ хэтэ сахюуршье мэдэхэгүй үеын байдал харуулагдана. «Тэрэнээ идэхүйги гал үгэй, түүхэй махан хооллатай асан. За, энэ гал түлиихэ керэгтэй. Күн ахудаа гээд, хоёр шинүсэн модо абаад үрэбэ. Үрэн гэхүдэнни миин утаа тачиганатар гараджи очеба. Тиигээдэр байтар бүри дүлү гараба». (тус номой 22-дохи нюурта).

Ононой хамнигадай үльгэриүүд уран найруулгынгаа талаар буряад үльгэриүүдтэ бага зэргэ дүтэрхэй. Жэшээнь.

Найрласан гадзартатана
Набчи цэцэг дэлгэрэг лэ,
Күрүлүсүн гадзартатана
Күкол ногоо дэлгэрэг лэ.
Гарахадаа гандзагатайгаар,
Ороходоо олдзотойгоор
Амор мэндэ ябахүйе
Ирөөл табин морюдбаа, —

гэһэн мүрнүүд «Бодхон Хараһай» гэжэ үльгэртэ бии (номой 40-дэхи нюурта). Энэ мэтын мүрнүүд буряад үльгэрэй маягтай байна.

Хамниган үльгэрнүүдэй эхин һүүл хоёрынь буряад үльгэрнүүдэйхиһээ илгаатай. Жэшээлэдэ, буряад үльгэрнүүд нимэрхүү үгэнүүдээр эхилдэг:

Урдын урда сагта
Урнн дулаан байхада,
Эртын эртэ сагта
Энхэ элдин үедэ...

(«Хаан Сагта абхай» гэжэ үльгэрһөө. «Үльгэрнүүд», Улаан-Үдэ, 1956 он).

Харин тиихэдэ, хамниган үльгэрнүүд ондоогоор эхилнэ гэхэ гү, али сэхэ хэлэгдэдэ ороно. Жэшээнь, «Алтаанай эдэзн» гэжэ хамниган үльгэр нигээд захална:

Алтай Хангай нютагтай,
Алтан алаг моритой
Алтаанай эдэзн гэджи
байбалтай.

«Үнчин ганца күү, али Гүрүү Дарма күү» гэжэ үльгэр нимэ эхитэй: «нэгэ урда цагту үнючин ганца күү байсан, юумэ үгэй, хоосон даа».

Гэхэтэй хамта хамниган үльгэрэй һүүлынь хадаа буряад үльгэрэй эхин мүрнүүдтэй адлирхуу. Жэшээлэдэ, «Болдогой чинээн болод боро моритай Болодоор эдэзн» гэжэ хамниган үльгэр чимэ мүрнүүдээр дүүрэнэ:

Эртэ урда цагту
Дзахайн модонон
Дзагдуул ахуду
Дзагал гуранн
Индзага ахуду
Сүн далайн шалчээг ахуду
Сүмбүр уулайн дэнгүүл
ахуду.

Харин буряад үльгэрнүүдэй эхиниинь баһал нимэрхүү байдаг.

(«Хараасгай мэргэн хүбүүн» гэжэ буряад үльгэрһөө).

Ононой хамнигадай үльгэрнүүд уран найруулгараашье, удхынгаашье талаар онсо өөрын зүйлнүүдээр олон юм.

Ц. Б. БУДАЕВ.
М. П. ХОМОНОВ.
ЬНОН-ой ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэд, хэлэ, бэшэгэй, эрдэмтэн.

ESPANA 82

ХҮЛЕЭГДЭЭГҮЙ ҮШАРНУУД

СЕВИЛИ (ТАСС). Футболоор дэлхэйн чемпионадай бүхы булэгүүдэ түрүүшын нааданууд үнгэргэгдэжэ байна. «Дэлхэйн чемпионадта бразилиинхидай амжалта туйлаха байһыень ФРГ-гэй ба Алжирай суглуулагдамал командануудай мурысөөн элирхэйлэн харуулба. Эндэ алжирайхид 2:1 тоотойгоор шүүгээ,—гэжэ суута Пеле Севилиин «Суроесте» газетэдэ толилогдоһон интервьюо соогоо мэдүүлбэ.—Мүнөө манай ороной футболистнууд булгаһаа һайнаар наадана. Энэ чемпионадта бразилиинхидые шүүжэ шадаха команда олдохогүйл ха даа. Дэлхэйн гурба дахин чемпионууд гоё һайхан, добтолхы футбол наадана. Үнгэргэгдэһэн нааданууд соонһоо Бразили болон СССР-эй суглуулагдамал командануудай уулзалга эгээл һонирхолтой байба. Хэды халуун байгаашье һаань, хоёр талаһаа бүмбэгэ сохижо оруулха арга боломжо хэдэн удаа тохёолдобо. Совет футболистнууд гоё һайханаар наадаа. Минии һанахада, зургадаахи бүлэгтэ хоёрдохи һуурида гарахын түлөө СССР-эй болон Шотландиин командануud мурысэхэ аргатай».

Бельгиин суглуулагдамал командын ехэ арга болөмжотой байһые Пеле мүн лэ үндэрөөр сэгнэбэ.

Гэбэшье энэмнай түрүүшын наадануудай һүүлээр хэгдэһэн шэнжэлэл тайлбари гээшэ ааб даа. Ушарынь гэхэдэ, футбол нааданда хүлеэгдээгүй ушарнууд ходо ходо тохёолдодог...

ФРГ-гэй ба Алжирай суглуулагдамал командануудай уулзалга хүлеэгдээгүйөөр дүүрэжэ, ехэ һонирхол үүсхэбэ гээд Севилиин «Коррео де Андалусиа» газетэ бэшэнэ. Бумбэгэ абахадаа, Руммениггэдэ дамжуулхые Брайтнер баадхана. Зарим футболистнууд энэ захяа заабаринень дэмжэнэ, нүгөөдүүлынь буруушаана гэжэ ФРГ-гэй командын гэшүүн Бригелинн дэлхэйн чемпионадай урда тээ хэлэһэн ушарынь һонирхолтой байна. Тиимэһээ энэ командада бүхы юумэн жэгдэ һайн бэшэ гээшэ аабза гэжэ газетэ тобшолол хэнэ.

—Энэ ушарһаа команда шүүгдээ бэшэ юм гү?—гэжэ газетын шэнжэлэгшэ асууна.

«Наадаһан командаяа бидэ мүртэй сэгнээгүйбди, тиигэжэ бэлэхэнээр илалта туйлахые шидэһэн байгаабди»,—гэжэ ФРГ-гэй футболист Штилике «Оха дель Лунес» газетын корреспондентдэ хэлэбэ. Мурысөөнэй һүүлээр үнгэргэгдэһэн пресс-конференциин үедэ ФРГ-гэй суглуулагдамал командын гэшүүн Брегелинн дэлхэйн чемпионадай урда тээ хэлэһэн ушарынь һонирхолтой байна. Тиимэһээ энэ командада бүхы юумэн жэгдэ һайн бэшэ гээшэ аабза гэжэ газетэ тобшолол хэнэ.

«Наадаһан командаяа бидэ мүртэй сэгнээгүйбди, тиигэжэ бэлэхэнээр илалта туйлахые шидэһэн байгаабди»,—гэжэ ФРГ-гэй футболист Штилике «Оха дель Лунес» газетын корреспондентдэ хэлэбэ. Мурысөөнэй һүүлээр үнгэргэгдэһэн пресс-конференциин үедэ ФРГ-гэй суглуулагдамал командын гэшүүн Брегелинн дэлхэйн чемпионадай урда тээ хэлэһэн ушарынь һонирхолтой байна. Тиимэһээ энэ командада бүхы юумэн жэгдэ һайн бэшэ гээшэ аабза гэжэ газетэ тобшолол хэнэ.

—Энэ ушарһаа команда шүүгдээ бэшэ юм гү?—гэжэ газетын шэнжэлэгшэ асууна